48րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 952 Կ. ՊՈԼԻՍ ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍ 31/13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1904 30 ՃԷՄԱԶԻՒԼ ԷՎՎԷԼ 1322 — 31 ԹԷՄՈՒԶ 1320

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Տ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ԹՂԹՈՅ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Բաբը Ալի Ճատտէսի, 38

Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւնները ետ չեն տրուիր։

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افكار
ارمنیجه یومی وسیاسی غزته در
صاحب امتیازی : اوهانس قیصر
اداره خانه‌سی : بابعالی جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 ղշ.	50 ղշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 Ֆր.	13 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տողը 6 ղրուշ,
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար
մասնաւոր պայմաններ։

10 ՓԱՐԱ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ

10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Օգնական Ամուսիններ

Ի՜նչ գեղեցիկ է սա ձկան գիրուկ տիկինը. բնութիւնը օժտած է զինք ճկուն հասակով մը որ կը ցոլացնէ իրանին սխրալի բարեձեւութիւնը և աչքերը որ մոգիչ հուրք մը ունին իրենց մէջ, ալ աւելի արտայայտող հմայք մը կը ստանան, կլոր, նուրբ այտերուն և համաչափ սիրուն դիմագիծերուն վրայ։ Ո՞վ է այս հուրին, ո՞ր բարեբախտ մահկանացուն է անոր ամուսինը որ գիտցած է գնահատել արժանիքը այսչափ պաշտելի գեղեցկութեան մը և պերճանքի ու վայելչաձեւ արդուզարդի անխնայ շռայլութով մը ապացուցած է իր գեղապաշտական ճաշակը։

Այս հարցումը կ'ուղղուի յաճախ մէկէ աւելի տիկիններու հասցէին, որոնք իրենց գեղեցկութենէն հպարտացած կը պատկերացնեն իրենց վրայ շռայլ պահանջները վերջին նորաձեւութեան ու կը փութան ցուցադրել զիրենք, հանրային զբօսավայրերու կեդրոնը, եկեղեցիներու բակը, մեծ պողոտաներու անցքին վրայ և կամ այնպիսի համախռնումներու մէջ, ուր կարելի եղածին չափ ստուար ըլլայ թիւը դիտողներու և հիացողներու։

Այս դարասկզբիկ պերճուհին չի ճանչցողներ, անոր խնկելի տեսքը անգամ մըն ալ վայելելու անդիմադրելի տենչով թիթեռնիկի նման չորս կողմը յածողներ չարունակ կը յեղյեղեն իրենց հիացքանչ բանաձեւերը և ամէն անգամ ալ կը գտնուի մէկը որ կարծես պաղ ջուր թափելու համար ամէն կողմէ արտայայտուած տաք վերաբերումին.

— Ախպար ես աս կնկան էրիկը կը ճանչնամ, կ'ըսէ, չարաթը ինը տասը մէճիտիէին մէջն է. ընտո՞ր կը հասնի կոր ասոնց ամէնուն. ամսական երկու ոսկի տան վարձք կուտայ, տան ծախսը ըսես՝ ամէն բան տեղը, ամառը Սարըեար, ձմեռը ամէն գիշեր զուարճութիւն. կնկանը վրայի հագուստը տեսաք, քսան ոսկին չի բաւեր, խելք չհասնելիք բան։

Այս տեսարանները այնչափ յաճախադէպ են հիմա որ իւրաքանչիւր մեծ թաղի մէջ կարելի է գտնել մէկէ աւելի ընտանիքներ, որոնց պերճ կեանքին ու շռայլ ծախսումներուն գաղտնիքը հասկնալու համար անհրաժեշտ է քննել ներքին երեսը ընտանեկան և ամուսնական պատկերին։

Հարեւանցի քննութիւն մը սակայն եղեռնական ոճիրներ պիտի պարզէ, որուն զոհերը երկու գձուձ ամուսինները չեն տպաւորապէս, այլ անոնց երկու սեռի թշուառ զաւակները, որոնք յաւիտենական կործանումի ենթարկուած են իրենց սրբապիղծ օրօրոցէն։ Ասանկ պարագաներու մէջ անխիղճութիւն կ'ըլլայ մինակ կինը դատապարտել, քանի իսկ դատապարտութիւնը ընտանիքի հայր տիտղոսը անարժանաբար ստանձնող վատն է որ գիտնալով իր համեստ վաստակը, անոր վրայ չի հիմներ նկրտումներու կարգը և երբ իր գաճաճ հասակէն տասնապատիկ մեծ պերճանքի մը ականատես կ'ըլլայ տանը մէջ, չի հետաքրքրուիր հասկնալու թէ, ո՞ւրկէ է որ կը բղխի այս շռայլութեան աղբիւրը։

Հազուադէպ է որ կին մը սայթաքի, եթէ ամուսինը լիուլի գիտնայ զայն վարելու եղանակը և կամ նոյն իսկ ինք կամայ կամ ակամայ առիթ չտայ կնոջը անկումին։ Դեղեցիկ և հրապուրիչ կիներու շուրջ փորձութիւնները անպակաս են և այս բազմադիմի փորձութիւններուն վրայ եթէ աւելնայ նաեւ գձուձ ամուսին մը, որ բնաւ գաղափար չունենայ ամուսնական կապին նուիրականութեանը վրայ, ու անոյշ ուտելու, մաքուր հագուելու, ճոխ ապրելու մարմաջովը յղփացած՝ դիւրութիւն ընձեռէ օգնական ամուսինի մը տունէն ներս մտնելուն, այն ատեն ո՞րչափ պատասխանատու կրնայ նկատուիլ կինը ընտանիքին անպատուութեան ու զաւակներուն փճացած ապագային։

Ամէն հասակէ բազմաթիւ անձեր կան այսօր, որ իրենց աչքը չորս բացած անկումի տրամադիր կիները կը հետապնդեն։ Այս կնորսներուն գործելու եղանակը կը զանազանի իրարմէ և իւրաքանչիւր տարբեր մեթոտի կը հետեւի օգնական ամուսինի դիրք մը գրաւելու համար։ Ոմանք էրկան հետ բարեկամութիւն հաստատելով կ'սպրդին տունէն ներս, և անգամ մը յարաբերութեան մտնելէ ետք աստիճանաբար հաճելի կ'ընծայեն իրենց կենակցութիւնը, փափկութեան, ազնուութեան, վեհանձնութեան կեղծ մարդ մը կառնեն իրենց վրայ և բնաւ հետք չեն ցուցներ իրենց շուկայի դիւրագրգիռ, կոշտ, անհամբոյր բնաւորութենէն. գըրամի վրայ չխորհիլ կը ձեւացնեն և պէտք եղած ատեն կ'առատաձեռնեն անհաշիւ, մինչդեռ շուկան տասը փարա աւելի պակաս տալու համար գըլուխ կը պատռեն։ Մտերմութեան առաջին քայլը թղթախաղով կ'սկսի, ուր անխուսափելի կերպով կը կորսնցնէ հիւրը և միւս օրը պարտաւորուած կ'ըլլայ անուշեղէն կամ օրօշուած ուտելեղէնը ղրկել կրկնապատիկ որակով ու քանակով։ Այս առաջին առաքինութիւնը խայծ մը կը դառնայ ամբողջ ընտանիքին որոնց համար աշխարհի ամէնէն վեհանձն մարդը կ'երեւայ կալած հիւրը։ Մէկ երկու շաբաթ ետք իրիկուններ մէկտեղ ճնկել կ'սկսին տան բարձրաւանդակին վրայ և մինչ յարգելի հիւրն է որ կանուխէն կը ղրկէ ըմպելիներուն ամէնէն ընտիրն ու աղանդերներուն թանկագինն ու համեղը՝ երկու ամուսիններէն մինչ դիտողութիւն ու շնորհակալութիւն ստանալով իր յանձն առած յոգնութեան ու ծանրութեան համար։ Այս ժամանակամիջոցն ալ կ'անցնի և մտերմութիւնը քանի չնչուի պահանջումներն ալ կը կրկնապատկուին գձուձ էրիկին կողմէ։ Այս վարնոց արարածը կը մոռնայ իր ամսական համեստ վաստակը ու կ'սկսի աստիճանաբար առաջ տանիլ ծախսը, կինը նոր շրջազգեստ մը կուզէ, մինչդեռ ինք ալ ներկայանալի հագուստ մը չունի, տան անյարմարութիւնը բերնին ծամոցը կ'ըլլայ միշտ և ասոնց ամէնքը կը կատարուին օգնական ամուսինին փոխատուութեամբն ու ձեռնտուութեամբը։

Անկումին առանցքը դրամը կ'ըլլայ միշտ և տեսարաններն ու միջոցներն են որ կը փոխուին։ Ուրիշ ընտանիքի մը մէջ ալ վարձուորի դէմքով կը տիրապետէ օգնական ամուսինը, որ արձակ համարձակ կը հոգայ տան ամբողջ ծախսը, մինչեւ իսկ տանտիրուհիին էրկանը անձնական ծախսն ալ ինք հատուցանելով։ Իսկ երրորդ մը թեկնածու կը ցուցնէ զինքը տան աղջկան ու այն պատրուակով կ'անցնի ամուսնական սահմանէն՝ տան մարդուն, որ սակայն ակամայ կուրութեան կ'ենթարկէ ինքզինքը ու անզգայ կը դառնայ ամէն նախատինքի։

Այս անկումներուն մէջ սակայն սէրը, զգացումը գործ չունի բնաւ և ամենէն մեծ անիրաւութիւնը պիտի ըլլայ մ՚եռով օ՚ֆերով համեմելով բանաստեղծական շպար մը հագցնելը անոնց։ Զուտ սատրնութեան, անարգ շահադիտութեան արդիւնք են ամուսնական այս վիժումները, որոնց ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ գձուձ էրիկներուն վրայ։ Ի՞նչ պատճառ ունի էրիկ մը ընտանեկան յարաբերութեան մտնելու այնպիսի անձանց հետ, որոնց նպատակը բացորոշ է և մեկնութեան չկարօտիր։ Ի՞նչ յիմարութիւն է բարեկամութեան քօղին տակ տունէն ներս ընդունիլ պատուի գողեր ու ընտանիքին պատւոյն ու զաւակներուն ապագային փոխարժէքովը վարել ճոխ կեանք մը որ անհամեմատ բարձր է ընտանիքին մակարդակէն։ Կարելի՞ է որ մաքի անդորրութիւնը, սրտի հանդարտութիւնը գոյութիւն ունենայ այլ եւս աս այն ընտանիքներու մէջ։ Տանտիրուհին որուն վրայ կեդրոնացած են տան բազմապահանջ ծախսերը, կ'սկսի վարել անպատասխանատու կեանք մը ու իւրաւունք կուտայ իրեն բռնանալու տան իւրաքանչիւր անդամին ալ վրայ և էրիկը՝ անարգ մարդը չկրնար բերան բանալ ու փոքրիկ դիտողութիւն մը ընել կնոջը անխոստովանելի ու անտանելի արարքներուն, որոնց սակայն ինքն էր վայն մղողը։

Ընտանիքի տասնկ անզգայ հայրեր եթէ իրենք մինակ թշուառ ըլլային, անիկայ արդար վարձատրութիւնը պիտի սեպուէր իրենց գձուձ արարքին, սակայն ցաւալին այն է որ անոնց ետեւէն կը քաշկռտուին նաեւ իրենց անմեղ զաւակները ու այսպէս սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի ախտը մինչեւ որ անբուժելի հանգամանք մը ստանայ ան։ Տան մէջ մօրը վարած անխոստովանելի կեանքին ամէն դրուագներուն ականատես եղած աղջիկէ մը ինչպէս պահանջել սրտի կուսութիւն ու զգացումի սրբութիւն. չար օրինակները աւելի տպաւորիչ չե՞ն միթէ։ Դեռահաս աղջիկը աչքը բանալուն պէս, երբ տեսնայ որ իրենց դիրքէն տասնապատիկ աւելի ծախս մը կ'ընեն, ինքն ալ պիտի վարժուի նոյն շռայլ կեանքին և աչքը չորս պիտի բանայ շահու աղբիւր մը գտնելու, քանի որ տան մէջ կիներն են որ սահմանած են ծախսին ծանրութիւնը և հայրը ո՛չ խօսք ունի և ո՛չ ալ ընտանիքին վրայ կը խորհի։

Սոսկալի է աս պարագան. ինկած կնոջ աղջիկը դժուարութեան չքաղեր շահու աղբիւր գտնելու համար. արատաւորուած մօր մը աղջիկը ամէնէն պատրաստ որսն է, որուն երկրպագելու ծանրութիւնը սիրայօժար կ'ստանձնեն նոյն այն բարեկամները որոնց բարեյօժարութիւնը ունեցած էին տան ծախսին բեռը կրելու և տանտիրուհիին ծառայելու։ Իսկ եթէ ասոր հակառակը պատահի ու երիտասարդ մը ամուսնանայ ան աղջկան հետ, ուշ կամ կանուխ, հոն ալ կը պարզուի նոյն տեսարանը և հարսը ամէնէն թեթեւ ճնշումի մը ազդեցութեան տակ կ'ընդգրկէ մօրը ասպարէզը։

Եւ այս ամէն չարիքին արմատը անարժան էրիկն է, որ իր տունը քանդելէ ետք ամբողջ սերունդն ալ բերաձգեց անդունդին խորը։ Թոյն, լեղուց, մաղձ ըլլար այն ըմպելին զոր առաջին անգամ խմեց օտարականին քսակէն ու աստիճանաբար վարժուելով իր տան համար ուրիշներու ծախսելուն, ամբողջ երջանկութիւնը զոհեց իր որկրամոլութեանը, ծուլութեանն ու պերճանքին։ Հարիւր անգամ աւելի աղէկ պիտի ըլլար թէ՛ իրեն և թէ՛ ընտանիքին համար, եթէ հասարակ հագուստ մը հագնէին, շաբաթը մէկ երկու օր միս ուտելով միւս օրեր խնայութեամբ ապրէին ու ետ ինկած փողոցի մը խորշը բնակելով բնաւ ամարանոցի երես չտեսնային։ Այս անկումը առժամանակեայ հանգամանք մը միայն պիտի ունենար, մէկ քանի տարիէն զաւակները պիտի հասնէին, ընտանեկան ծախսերուն պիտի օգնէին և աստիճանաբար պիտի բարեփոխէին իրենց ապրելու եղանակը, մինչդեռ հիմա անկանգնելի է անկումը, ստորին կեանքը խառնուած է ամբողջ սերունդին արեան մէջ զոր ազնուացնել եթէ ոչ անկարելի՝ գոնէ շատ դժուար է այլ եւս, մինչեւ որ թոռներէն կամ թոռնորդիներէն չելլայ մէկը ու իր անձնազոհութեամբ չքաւէ, չսրբէ իր նախահայրերուն մեղքը։

Ասանկ նկարագիրէ զուրկ անարգ մարդոց աղջիկ տալէ առաջ պէտք է քննել թէ կ'զգա՞յ իր մէջ կորովը գեղեցիկ կին մը հովանաւորելուն, ունի՞ հոգիի ու սրտի այն ազնուութիւնը որ նեղ պարագաներու մէջ իսկ կարող ըլլայ տէր կանգնիլ ընտանիքին։ Մինակ հարուստ ըլլալ, փայլուն գործ մը ունենալը բաւական չէ տպագայ փեսացուի մը, պէտք է ամէնէն առաջ կորովը փնտռել անոր հոգիին խորը։ Ժողովրդական առածը կ'ըսէ թէ «պատկանած ընտանիքէդ աղջիկ ա՛ռ, բայց բնաւ աղջիկ մի՛ տար անոր»։ Ի՜նչ խորախորհուրդ ճշմարտութիւն. երբ դուն պատուաւոր ես ու ընտանեկան բարոյականի նախանձախնդրութիւն ունիս, զբաղումիդ աւարկայ կ'ընես հարսդ ու ամէն կանխահոգ միջոցներ կը տնօրինես անկումի առիթ չտալու համար անոր, երբ մանաւանդ գիտնաս թէ ինչ ստորին միջավայրէ բերիր զայն, այն ատեն աւելի ես կը կրկնապատկես հոգածութիւնդ և երբ առիթները պակսին՝ բնականաբար կնոջ սայթաքումն ալ կը դժուարանայ, և երկար ժամանակ տեւող վարժութիւն մը ռենակութեան կարգ կանցնի։ Իսկ հարս մը ո՛րչափ ալ պատուաւոր ընտանիքի զաւակ ըլլայ, կարելի չէ որ ստորաճանաբար չընտելանայ ստորին միջավայրին ուր հարս գնաց. առաջին առթիւ ամօթ սեպած արարքները աչքի վարժութեամբ սովորական կը դառնան իրեն համար և երբ գձուձ էրիկ մըն է դիմացինը, իրեն համար շահու աղբիւր նկատելով կինը՝ միշտ առաջ կը քշէ զայն ու տան ամբողջ ապրուստը անկէ կ'ակնկալէ։

Ասանկ նիւթերու վրայ գրել ո՛րչափ ալ տխուր ըլլայ, կարելի չէ զայն անտեսել օրագրողի մը համար, քանի որ օրուան ամէնէն մեծ ցաւերէն մէկն է որ կը պատկերացուի անոր մէջ։ Ամուսիններ կան որ զուգէ չեն կրնար կլուել իրենց առաջին քայլին ողբալի հետեւանքը և անգամ մը ճամբայ ելլելէ ետք թեթեւ կ'ողբան իրենց անհեռատեսութեան վրայ, բայց օգնական ամուսինը բոյն կը դնէ անգամ մը և անկարելի կ'ըլլայ տունէն վտարել զայն իր յարակիցներով։ Ո՛վ որ յարաբերութեան կը սկսի մէկու մը հետ, պէտք է նախ խորհի թէ տուժելիք բան մը ունի՞ ինք այս բարեկամութենէն և թէ գաղտնի նպատա՞կ մը կայ արդեօք այս սիրալիր երթեւեկներուն մէջ. խնդիրը անգամ մը խորհելուն ու այս կէտին անդրադառնալուն վրայ է, անկէ ետք դիւրին է չարիքը իր խանձարուրին մէջ սահմանափակել երբ դեռ սկզբնական շրջանին մէջ է։

Մեր Գեր. քարոզիչները նուրբ աստուածաբանութեան օծիքը թող տալով, եթէ քիչ մըն ալ այս կարգի ընտանեկան նիւթերու վրայ քարոզեն, թէ՛ շատ թիւով ունկնդիրներ կ'ունենան ամէն կիրակի և թէ իրական ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլան հանրութեան։ Այսօր ամէնքս ալ հասկցած ենք որ չարիք գործողները դժոխք կ'երթան և բարիք գործողները արքայութիւն. նոյնպէս կը հաւատանք թէ Քրիստոս մեր մեղքերուն քաւութեան համար աշխարհ եկաւ են., որոնց ամենօրեայ կրկնութեան մէջ անհրաժեշտ է նաեւ աւելի մեծ տեղ տալ ընտանեկան խնդիրներուն, քանի որ ընտանիքներն են որ փճանալու վրայ են յաճախ տգիտութեան երեսէն։

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական թերթերէն

Պատերազմին ելքը դեռ նժարին մէջ կախուած է, և ամէն օրուան յապաղումը նո՛յնքան շահ մըն է Ռուսներուն։ Ռուս ցեղին պինդ և յամառ ոգին սկսած է հիմա երեւան գալ, և հրապարակի վրայ գտնուած շատ մը հակասական լուրերուն մէջէն դիւրին է հետեւցնել թէ Ռուսք ո՛րքան նեղը կը մտնեն ա՛յնքան կը սրտնեղին, և այս սրտնեղութիւնը հայրենասէր կ'ընէ զիրենք։ Տարակոյս չկայ թէ ո և է եւրոպական վարժ ու փորձառու զինուոր Ռուսին չափ պիտի չդիմանար այս աղետալի նահանջներուն առանց աճ ու սարսափի մատնուելու, բայց Թելիսուի ճակատամարտէն ի վեր երբեք չտեսնուեցաւ ո և է նշան որ վհատութեան մօտենայ։ Ընդհակառակն, զինուորները բռնեցին իրենց դիրքերը անվեհեր քաջութեամբ, և այն ատեն միայն քաշուեցան երբ անմիջական պաշարումի վտանգը մէջտեղ կ'ելնէր, և քաշուեցան՝ երկրորդ օրը նոր ճակատ մը կազմելու պայմանաւ։

Ընդհակառակն Ճափոնցիք, թէեւ իրենց ռազմավարական յանդգնութենէն բան մը կորսնցուցած չեն, բայց կը թուի թէ ռազմագիտական ամէն համեմատութիւն վրայ տուած են։ Ռուսական ա՛յնքան ահագին գերակշռութիւն ունին վճռական ամէն կէտի դէմ որ հիմակ ինչ որ ալ ընեն, չեն կրնար այլ եւս վերջնական յաջողութենէ զրկուիլ, բայց իրենց ձգձգողական գործողութիւններուն պատճառաւ հիմա կեանքի ահագին զոհողութիւններ ընելու պարտաւորուած են կացութեան պէտքէն աւելի։ Ճափոնցիք շատ լաւ ըմբռնած են «Առաջնորդի Արուեստին», այսինքն ռազմավարութեան նիւթական կողմը, բայց կ'երեւի թէ չեն կրցած ըմբռնել անոր «հոգեխօսութիւն»ը, որ սակայն ամբողջ խնդրին էութիւնն է։

ՔԱՆԴԵՐ

ՈՍԿԻՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՎԷՊ

ՑԵՂԱԿԱՆ-ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ա.

Պոլսեցի տարէց վաճառականը տեսնելով որ երկու աղջիկները վերջին ծայր կը վախնան ու երիտասարդ ուղեկիցները երես կը դարձնեն անոնցմէ, այս վերջիններուն աչքին անքաղաքավար չերեւալու և զանոնք սնոտապաշտելու փափկանկատութեամբ.

— Անհոգ եղիք, ըսաւ, սովորական հով մըն է որ քիչ մը սաստկութեամբ կը փչէ, մտահոգութիւն ընելու պատճառ չկայ. Ալասքան իր երկար տարիներու ճամբորդութեան մէջ հազար անգամ կոծած ք տուած է նման բարձրացող ալիքներու, որոնց քով խաղալիկ կը սեպուին այս վէտվէտումները։ Եղածը ի՜նչ է որ, ծովը քիչ մը յուզուած է թէեւ, բայց չկրնար բնաւ ազդել շոգենաւին ընթացքին ու մեր հանգստութեան վրայ. տեսէ՛ք ամէն մարդ ուրախ զուարթ կը զուարճանայ։

— Բայց տեսէք ի՜նչ համեմատութիւններ կ'առնէ փոթորիկը, յարեց աղջիկը մատնանիշ ընելով ծովը որ կապարի կերպարանքի մը տակ՝ զայրացկոտ փրփուրներ կը ցայտեցնէր ծոցէն՝ յարաճուն գործունէութեամբ մը։ Ալիքները նախ թեթեւ կերպով կը փրփրէին ու յառընթաց չարժումով իրարու վրայ գալարուելով ոլորուելով կուգային կը զարնուէին շոգենաւին, որ հետզհետէ կը կորսնցնէր իր հաւասարակշռութիւնը ու իր խոշոր զանգուածով աջուձախ կը տատանէր գինովի անճարակութեամբ։ Երեք էրիկ մարդիկ ալ կը զգային ալիքներուն անողոք բաղխումները որոնք վայրկեանէ վայրկեան կը սաստկանային։

— Հիմակուընէ իսկ սիրտս կը խառնուի, հառաչեց աղջիկներուն տկարը՝ պատահած առաջին աթոռին վրայ ինկալով, մաղձս կը բորբոքի և այժ չեմ զգար վրաս մինչեւ սենեակս երթալու։

Տաղտկալի ընկերուհի մըն էր աղջիկը որուն օգնել անհրաժեշտ էր երբ մանաւանդ ոչ ոք ունէր. Էլմոնեան կամայ ակամայ թեւն առաւ զայն և միւս ընկերուհիին ուղեկցութեամբ խցիկը իջեցնելով սենեկապանին խընամքներուն յանձնելէ ետք վեր ելաւ։ Նաւազներուն իրարանցումը կրկնապատկուած էր և կամրջակին վրայ սկսած էր զգալի ըլլալ հետեւանքը ալեկոծութեան։ Երրորդ կարգի ուղեւորներ որոնք մեծ թուով չարուած էին տախտակամածին վրայ, վայրկենական ուժաթափութեամբ մը դեղնած, յուզուած ինկած էին իրենց խշտեակներուն մէջ և կարողութիւն չէին զգար աջէն ձախ դառնալու, մինչդեռ աւելի մաղձոտներ չկրնալով այլ եւս զիրենք բռնել, կը փսխէին զառն ճիչերով։

— Աստուած փորձանքներէ պահէ, ըսաւ վաճառականը, ես այսչափ ատենէ կը ճամբորդեմ, ասանկ անակնկալ փոթորիկի չէի հանդիպած, դեռ քանի՛ վայրկեան եղաւ սկսելուն և տեսէ՛ք ո՛րչափ սաստկացաւ։

— Ես ալ Ովկիանոսներու վրայ ճամբորդած եմ և ասանկ անողորմ փոթորիկ մը տեսած չեմ, յարեց Դանաբաշ մտահոգութեամբ, մանաւոր զայրոյթ մը ունի կարծես ծովը որ հետզհետէ կը բորբոքի։

— Նաւապե՞տը ինչ կարծիք ունի արդեօք, ըսաւ Էլմոնեան, անիկա օդաչափ ունի և բնականաբար կանուխէն հասկցած է օդին փոխուիլը։

— Այդչափ միայն, յարեց Դանաբաշ, օդաչափին ցոյց տալիքը շատ շատ օդին փոխուիլն է. անկէ անդին բան մը չկրնար որոշել, հետեւաբար նաւապետն ալ մեզմէ աւելի բան չի գիտեր փոթորիկին տեւականութեանն ու հետեւանքին նկատմամբ, մնաց որ ասանկ վըճռական վայրկեանի մը մէջ անպատեհ կը նկատեմ նաւապետին կարծիք հարցնելը որ անպատճառ անիմաստ պատասխան մը պիտի տայ։

Ուղեւորը հետզհետէ կը սաստկանար տախտակամածին վրայ և փսխողներու թիւը կ'առատանար շոգենաւին տատանումներուն համեմատութեամբ. Իսկ անչարժ պառկողները ալ աւելի բազմաթիւ էին որոնք հորիզոնական անշարժութեամբ կը ջանային դիմադրաւել մաղձի յուզումներուն։ Առաջին կարգի ուղեւորներն ալ աջէն ձախէն քաշուած էին իրենց խցիկը և մեր երեք ուղեւորներէն զատ հազիւ մէկ քանի սրտոտ մարդիկ մնացած էին բարձրաւանդակին վրայ, ուրկէ տեսարանին նորօրինակութիւնը կը դիտէին։ Դանաբաշ յանկարծ յղացում մը ունեցաւ ու ընկերներուն դառնալով.

— Եթէ գործիքս վրաս ըլլար, ըսաւ, հիմա անմիջապէս կը լուսանկարէի սա տեսարանը իր ամէն երանգներով, բայց աւա՜ղ որ խցիկս կը գտնուի աբբարէյլս և չիտակը խօսելով կորով չեմ զգար մինչեւ հոն երթալ գալու։

— Իրաւ որ կատարեալ Ամերիկացի եղեր էք, յարեց վաճառականը կատակելով, մինչեւ խցիկ երթալու այժ չունի՛ք՝ տեսարան լուսանկարելու կ'ելլաք։

— Գլուխը դառնալը ուրիշ խնդիր, ըսաւ Հրաչեայ, լուսանկարչութիւնը ուրիշ, շոգենաւին սահիլը կ'զգամ ոտքերուս տակէն և անոր համար տեղէս կ'զգուշանամ շարժելէ. մինչդեռ հոս կանգնած տեղս կրնամ լուսանկարել բոլոր տեսարանները որոնք ծովուն հանդարտելէն ետք ոչ նուազ զբօսանքի նիւթ կը մատակարարեն մեզ։

Էլմոնեան որ Դանաբաշի հաճելի ըլլալու առիթները չէր փախցըներ, անձայն անձուն վար իջաւ ու լուսանկարչական գործիքը խցիկէն առնելով դուրս ելած պահուն, պայուսակը յիշելով, զայն ալ հետը առած վեր ելաւ։ Դանաբաշ ուղեկիցին այս հաճոյակատարութենէն խորապէս ազդուած ու մանաւանդ պայուսակն ալ վեր բերելէն ալ աւելի գոհ,

— Ներեցէք որ սիրելի Արշակս, ըսաւ, կարողութիւն չունիմ տեղէս շարժելու և շատ խօսելու, անկեղծ զգացումները թարգմանի չեն կարօտիր. պայուսակը մանաւանդ յատկանիշեց թէ Սաղաթիէլ և ընկերք ի՜նչ հոգածու անձնաւորութիւն մը պիտի գտնեն ձեր անձին վրայ։

— Ձեւաքանութիւններէ զգուշանանք բարեկամս, յարեց Էլմոնեան, ես տակաւին կորովս կորսնցուցած չեմ, բայց դուք երկուքդ ալ կամաց կամաց նշաններ կուտաք ծովախտի։

— Գլուխս կը դառնայ, հծծեց Դանաբաշ չնչատ հեւքով մը. ա՜խ պիտի փսխեմ, և հազիւ խօսքը աւարտած՝ դարձաւ ծովուն վրայ ու առատօրէն թափեց ներսի մաղձը։

Էլմոնեան տխպար հոգածութեամբ, կռթնեցաւ ուղեկիցին ու երբ զայն խըցիկը փոխադրել կը պատրաստուէր, վաճառականը արգիլեց զայն։

— Մաքուր օդ թող առնէ, ըսաւ, խցիկին նեղ մթնոլորտը աւելի պիտի ազդէ վրան։

(Շարունակելի)

Պատերազմի իրենց յառաջխաղացմանը չատ գործածեցին նիւթապէս գրաւելով գետինները, բայց յաճախ կորսնցուցին լաւ առիթ մը՝ գրաւումէն վերջ թշնամին հալածելու, և անոր հասկցնելու այսպէս թէ երկարատեւ դիմադրութիւնը բոլորովին անյոյս է։ Եթէ Թէլիսուէն վերջ կարենային բացարձակապէս փճացնել զօրավար Սթաքէլպէրկի բանակը բուռն հետապնդումով մը, ա՛ն ատեն պիտի յհատեցնէին Ռուս Բանակը—որովհետեւ վերջապէս անոր տոկունութիւնն ալ չափ մը ունի— որ այլ եւս պիտի չհամարձակէր իր թշնամիին դէմ ճակատիլ Լիաօեանկի հարաւային կողմը։ Բայց զօրավար Սթաքէլպէրկ ժամանակ ունեցաւ Ճապոնցիներուն թուլատուութեամբ նորէն կռուելու, և ա՛յնքան յաջողութեամբ որ Լիաօեանկը դեռ Ռուսներուն ձեռքն է, և Ճապոնցիք այնուհետեւ մղուած կռիւներուն մէջ 5000 հոգի կորսնցուցին, մինչդեռ ա՛յդքան կորուստը պիտի բաւէր ամբողջ Ռուս բանակը գերի բռնելու այն ատեն Հայչէնկի հարաւային կողմը, եթէ քիչ մը աւելի կորով ցոյց տուած ըլլար թշնամին հալածելու համար։ Մասնաւորապէս կը ծանրանանք «հալածանքի»ի այս խնդրին վրայ, Ճորովհետեւ «հալածանք»ին կամ «հետապնդում»ին մէջ կը կայանայ իրօք տարբերութիւնը ճշմարտապէս մեծ Հրամատարի մը և պարզապէս միջակ Հրամատարի մը միջեւ։

Այս պահուս Քուրոփաթքինի Բանակը համախմբուած է Լիաօեանկի շուրջ, տասը մղոն շրջանակի մը մէջ— ինչ որ խիստ ընդարձակ տարածութիւն մը չէ իր տրամադրութեան տակ ունեցած 100,000 զօրքերուն համար. ասկէց զատ 40 մղոն դէպի հիւսիս Մուքտէնի մէջ ամբողջ 17րդ զօրաբանակը, ուրիշ մանր մունր գունդերուն հետ, ընդամէնը հաւանաբար 40000 կռուող, ամէն պարագայի մէջ ի վիճակի է սպառնալու զօրավար Քուրոքիի Բանակին, և անոր մէկ կարեւոր մասը բուռն վճռական կէտէն հեռի պահելու։ Եթէ Քուրոքի այս ներկայ դիրքին վրայ երբեք չաբաթ առաջ հասած ըլլար, կրնար զանց ընել հիւսիսէն եկած այդ սպառնալիքը, կրնար կտրել ռուսական հաղորդակցութիւնները Լիաօեանկի և Մուքտէնի միջեւ և Ռուսաց ամբողջ ոյժը քշել դէպի հարաւ Օքու և Նօծը զօրավարներուն թեւերուն մէջ, միջոցը լայնցնելով ռուսական թեւերուն միջեւ ամէնօրեայ շարժումով։ Բայց այս պատեհութիւնը հիմա խոյս տուաւ Ճապոնցիներուն ձեռքէն, և մինչ Քուրօքի այս պահուս հիւսիսային սպառնալիքին դէմ ի՛նչ ընելը չի գիտեր, հարաւէն ալ իր ընկերակիցներուն յառաջխաղացումը պատճառ կ'ըլլայ որ Ռուսք փութով համախմբուին, պարագայ մը՝ զոր Քուրօքի պէտք էր արգիլել։

Եթէ ճիշդ է այն լուրը թէ անձրեւները այս անգամ սկսած են — և պիտի գան վերջապէս ուշ կամ կանուխ — նոր յապաղումներ պիտի ըլլան բնականաբար, և Լիաօեանկը պիտի ըլլայ ցամաքի վրայ Բորթ Արթուր մը։ Բորթ Արթուրի պաշարումին չատ դանդաղ երթալը աչքի առջեւ բերելով, հաւանական է որ Լիաօեանկ Բորթ Արթուրի պէս կարենայ դիմադրել, և թերեւս ներկայ պատերազմին բախտը փոխել։

Բորթ Արթուրի գալով, Ճապոնցիք հիմա սկսած են փորձով գիտնալ թէ ո՛րքան վնասակար է միեւնոյն բանակներով երկու նպատակ որսալը, ինչպէս արդէն սկիզբէն ի վեր կը գուշակէինք։ Ճշմարիտ ռազմագիտութիւնը կը պահանջէր որ Ճապոնցիք նախ լմնցնէին թշնամիին ցամաքային բանակին գործը բերդաքաղաքին առջեւ պաշարումը սկսելէ առաջ։ Նանշանէն կամ Թէլիսուէն վերջ պարզ մէկ զօրաբաժին մը պիտի բաւէր ընել Բորթ Արթուրի առջեւ ինչ որ մինչեւ հիմա ըրաւ ամբողջ պաշարող բանակ մը։

*** Երեսփ. Ժողովին մէջ Մր. Պալֆուրի վերջին յայտարարութիւններէն ետքը, (Տե՛ս երէկի Մանզումէ) կառավարական թերթը Սթանտարտ հետեւեալ նոր դիտողութիւնները կ'ընէ. —

«Մեր նաւատէրերը բնականաբար կը հարցնեն թէ կառավարութիւնը ինչ պէտք է ընէ այս ծովապատակային գործառնութիւններուն կրկնուելուն դէմ։ Մինչեւ որ Ռուսիոյ արարքին դէմ լուրջ արգելք մը չյարուցուի, Ծ. Արեւելքի հետ վաճառականութիւնը պիտի խափանուի և մասամբ պիտի կազմալուծուի։ Արեւելեան Ասիոյ հետ առեւտուր ընող երեք չոգենաւային մեծ ընկերութիւններ ընդհատեցին իրենց երթեւեկութիւնները, և ուրիշներ ալ անոնց պիտի հետեւին։ Ասիկա վնասաբեր և անպատուաբեր գործի վիճակ մըն է։ Անելի է որ չէզոք Տէրութեանց խաղաղ վաճառականութիւնը արգիլուի Ճապոնի հետ պատերազմի մը պատճառաւ, որ իրենց չի վերաբերիր։ Ամերիկայի արտաքին գործոց Պաշտօնատանը Երջաբերական մը հրատարակելով, արդարացի խիստ դիտողութիւններ կ'ընէ Ռուսիոյ կողմէ պատերազմական արգիլուած վաճառքներուն մասին։ Կը յայտարարէ թէ Ճապոն ղրկուած ածուխը, բամպակը և ուտելիքի նիւթերը պէտք չէ դատապարտուին, պարզապէս ա՛յն պատճառաւ որ անոնք կրնան զինուորական և նաւային պէտքերու համար գործածուիլ։ Այս սկզբունքով ուրեմն ոևէ պատերազմիկ Տէրութեան հետ ամէն վաճառականութիւն կրնայ արգիլուիլ, որովհետեւ բացայայտ է թէ չկայ ոևէ վաճառք որ հեռաւոր կամ անուղղակի կերպով չկարենայ գործածուիլ պատերազմական գործողութեանց համար։ Ռուսիա ինքն էր որ ասկէց առաջ կը պնդէր թէ կերակուր կամ վառելանիւթ տանող նաւ մը պէտք չէ գրաւուի, և եթէ ինք հիմա իր պնդումէն կը հրաժարի, ասիկա պատճառ մը չէ որ միւս Տէրութիւնները պարտաւոր ըլլան իր օրինակին հետեւելու։

Այս առարկութիւնները թէ՛ Լոնտոնէն և թէ Ուաշինկթընէն ներկայացուած են Բեթերսպուրկի կառավարութեան։ Բայց քանի որ այդ դիտողութիւնները անմիջական հետեւանք մը չունեցան, ուրիշ նոր միջոցներ անհրաժեշտ են։ Նաւային Մեծ Տէրութիւնները ինչպէս կրնան անգործ և հանդարտ մնալ, երբ իրենց վաճառականութիւնը ծովերէն դուրս կը քշուի։ Ուրեմն ինչո՞ւ հզօր նաւախումբեր կը պահենք Չինական Ծովուն մէջ, եթէ մեր վաճառականները նեղուելէ և վնասուելէ զերծ պիտի չկրնանք պահել։ Ժամանակը եկած է որ բրիտանական յածանաւերը ներկայ ըլլան ռուսական գրաւումներուն, և ուղիղ ուղղով հսկեն անոնց վրայ։ Մեր հրամատարները պէտք է այսուհետեւ ազդարարեն ռուս նաւապետներուն թէ ո՛չ մէկ պարագայի մէջ պիտի չներուի իրենց բրիտանական նաւը փճացնել։ Եթէ յայտարարեն թէ պատերազմական արգիլուած վաճառք կը կասկածին, կրնան վար դնել, բայց խստիւ յարգելով բոլոր պարագաները, և լիուլի նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելով որ գրաւուած նաւերը ըստ օրինի հաստատուած Ատեանին առջեւ դատուին։ Անգլիական դրօշի տակ, տեսարանին վրայ մարտանաւ մը մերթ ընդ մերթ երեւնալը փրկարար խոհեմութիւն մը պիտի ներգործէ ռուս նաւային սպաներուն վրայ, և վերջապէս պիտի հասկնանք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ։ Բնաւ չենք փափաքիր աննկարկի դժուարութիւն յարուցանել Ռուսներուն առջեւ իրենց մղած դժբախտ պատերազմին մէջ։ Բայց Ն. Վեհափառութեան՝ Անգլիոյ Արքային Նաւատորմը գոյութիւն ունի բրիտանական վաճառականութիւնը պաշտպանելու համար, և ժամանակը եկած է այդ պարտաւորութիւնը լրջօրէն ի գործ դնելու։

*** Նայթ Թրայք Բրեսէ Օգս. 10 Թուակիր Խմբագրականին մէջ հետեւեալը կը գրէ նաեւ.—«Գայլ Լեռը, Բորթ Արթուրի մօտ, ռմբակոծուեցաւ և գրաւուեցաւ Ճապոնցիներէն։ Այս է անցեալ ամսուան բազմակորուստ կռիւներուն արդիւնքը պաշարեալ քաղաքին շրջանակին մէջ։ Բայց քաղաքը դեռ Ռուսներուն ձեռքն է։ Զօրավար Սթէօսէլ կը տեղեկագրէ թէ թշնամիին զինուորական ստուար կարողութեան առջեւ պարտաւորուեցաւ պարպել այդ Բլուրը։ Բայց տրամադրելի քարտէսներուն վրայ ճշդիւ չի տեսնուիր Գայլի Լեռը։ «Սպիտակ Գայլ Բլուր» մը կայ Բորթ Արթուրի արեւմտեան կողմը ներքին ամրոցին հարաւային մէկ կէտին վրայ, թերեւս ասիկա ըլլայ, Սիհօյի և Լունուանհոյի միջեւ։ Կռիւին նկարագրութենէն կը հետեւցուի թէ անոր նպատակը չէր ամբողջ ամրութիւններուն գիծը գրաւել, այլ անոնց մէկ կարեւոր մասը, որ Բորթ Արթուրի ռազմական դիրքին վրայ խիստ ամրացած է, և անոր բանալին էր այդ Գայլ Լեռը, զոր հիմա Ճապոնցիք կ'ամրացնեն իրենց կողմէն, որպէս զի անկարելի ընեն անոր կրկին գրաւումը Ռուսներուն կողմէն։ Տարակոյս չկայ թէ Ճապոնցիներուն կորուստներուն վրայ տրուած լուրերը չափազանց են, մանաւանդ ա՛յն լուրը թէ ճապոնական յառաջխաղացութեան գօտին դիակներով ծածկուած էր։ Ճապոնցիք մինչեւ հիմա իրենց ամէնէն մեծ կորուստները տուին, չի կարծուիր որ այսուհետեւ մարդու մեծ զոհողութիւններու ենթարկուին, որովհետեւ ձայնը ասկէց վերջը թնդանօթներունն է աւելի։ Թնդանօթաձգարութիւնը կրնայ տեւել 14 օր, նաեւ նոյն իսկ չորս չաբաթ, մինչեւ որ իր հետեւութիւնը ունենայ։ Գայլ Լերան գրաւումովը ճապոնական հետեւակազօրքերը պաշարման ամէնէն դժուար, ամէնէն արիւնահեղ աշխատութիւնը կատարած եղան։ Կը մնայ հիմա ռմբակոծութիւնը, որ ա՛յնքան մեծ կորուստներ պիտի չպատճառէ այսուհետեւ։»

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԲՈՐԹ ԱՐԹՈՒՐԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՈՐ ԶՕՐԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Վերջին թղթաբերով առնուած Եւրոպական թերթերէն։ Դէպքերը պատմուած իրենց կանոնաւորութեամբ եւ ժամանակաբար։)

Գայլի Բլուրը գրաւող ճապոնական գունդերը այս միջոցիս հովտին մէջ խրամներ չինելով, անոնց մէջ պատըսպարուած են, բերդաքաղաքէն մէկ վերստ հեռի։ Չիֆուէ Օգս. 9 Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ. — Վերջին քսանեւչորս ժամուան մէջ 200 Չինացի և Ռուս հասան հոս Բորթ Արթուրէն։ Ասոնց մէկ քանին ականատես եղած են երեք օրուան ահռելի ճակատամարտին, և կ'ըսեն թէ սխալ է այն լուրը որ Ճապոնցիք քաղաքէն մէկ վերստ միայն հեռի են, և հետզհետէ կը չինեն իրենց խրամները։ Ռուսք թնդանօթով միայն ընդդիմութիւն կ'ընեն, և ամէն վայրկեան կրակ կը թափեն հովտին մէջ խրամ չինող Ճապոնցիներուն վրայ։ Ճապոնցիք 60 թնդանօթ զետեղեցին Գայլի Բլուրին վրայ և շրջակայքը։ Յուլիս 26ին և 27ին Գայլի Բլուրին ճակատամարտին ներկայ եղող ականատես վկայ մը կը յայտարարէ թէ 4000 Ռուսք կը պաշտպանէին այդ դիրքը, որուն վրայ յարձակում կը գործէին 40,000ի մօտ Ճապոնցիք։ Բլուրին ամէն կողմերը հողապատնէշներ կառուցուած էին իրարու չատ մօտ։ Ճակատամարտը ա՛յնքան մոլեգին թափով կը մղուէր որ Ռուսք քանիցս վար դրին իրենց հրացանները, և ահագին քարեր կը գլտորէին Ճապոնցիներուն վրայ, գնդակներէն աւելի մահառիթ արդիւնքով։ Երկուստեք աննկարագրելի էր կատաղութիւնը. մէն մի պատերազմիկ իր լեզուով կը պոռար կեցցէ և հուրրա։ Ժխորը սոսկալի էր. աւելորդ չըլլար երբ ըսուի թէ ճակատամարտին շրջանակը ճշմարիտ դժոխքի մը երեւոյթը առած էր։ Ռուսական ականները մեծ վարպետութեամբ ծածկուած էին բաց դաշտին վրայ։ Վարի խաւը կը բաղկանար հրանիւթէ, իսկ երկրորդ խաւը ժայռի կտորուանքներէ, անոնց վրայ հողի կոյտեր։ Պայթման սաստկութենէն մինչեւ մէկ-երկու վերստ հեռուն կը նետուէին ժայռերու մասերը։ Կրակի և բոցի մէջ էր ամբողջ լեռը, որուն բոլոր արձագանգները թնդացած էին։ Կ'ըսուի թէ ռուսական ական մը բոլորովին աւեց սրբեց երկու գումարտակ ճապոնցի հեծելազօրք, բաց ի չորս հոգիէ, որոնք գերի բռնուեցան։ Երկու գունդ նաւային հետեւակ զինուորներուն բոլոր սպաները մեռան, կրակի առաջին գծին վրայ։ 27ի գիշերը ռուս զինուորները, որոնք 48 ժամ անընդհատ կռուած էին, գոհացան միայն քիչ մը հանգիստով, անբաւական կերակուրով, և ջուրով։ Իրենց տեղը տնցան իսկոյն պահեստիները, որոնք ռուսական ազգային երգը հնչեցնելով ուրախ զուարթ առաջ եկան։ Երբ երգը աւարտեցաւ, ամէնքը միաձայն կեցցէներ որոտացին Զարին համար։ Սրտաշարժ և մորմոքիչ տեսարան մը, որ արցունք բերաւ չատերուն աչքերէն։

*** Զօրավար Սթէօսէլի կողմէ Զարին հաղորդուած տեղեկութիւնները մեծ գոհունակութիւն առաջ բերին Բեթերսպուրկի մէջ, ուր վհատութիւն կը տիրէր հակասական լուրերուն վրայ։ Հիմակ նորէն արծարծեցաւ այն վստահութիւնը թէ Բորթ Արթուր պիտի կարողանայ փճացնել իրարու ետեւէ բոլոր յարձակողները։

*** Կայսերական Ուքազ մը կը հրամայէ շարժման մէջ դնել անմիջապէս պահեստի ծովային զինուորները։ Զարը Օգս. 21ին Օտեսա պիտի երթայ աչքէ անցընելու համար այդ գաւառին մէջ շարժման մէջ դրուած զօրքերը, և նաւահանգէս մըն ալ պիտի կատարէ։ Հինգ առաջնակարգ զրահաւորներ, երեք երկրորդ կարգի մարտանաւեր և երկու յածանաւեր Քրոնշթատի բացերը պարանի վրայ ամերիկեան դրութեամբ ածուխ առնելու փորձեր ըրին, իբրեւ նախապատրաստութիւն մօտ օրէն Ծ. Արեւելք մեկնելու։ Ածուխ փոխադրող մեծ չոգենաւերը, որոնք Նաւատորմին պիտի ընկերանան, արդէն պատրաստ վիճակի մէջ են։

*** Քուրօքիի Բանակին կեդրոնէն կը հեռագրուի օգս. 5 Թուով.—Ռուսք ոևէ շարժում չեն ըներ։ Աջակողմին վրայ փայլուն յաջողութիւններ կը տանինք։ Ճապոնցիք վարպետութեամբ բռնեցին վերէն վար կախուած ժայռ մը, և սոսկալի կրակ տեղացին, ուրկէց փախչելու ճար չկար Ռուսներուն համար։ Երեք ճապոնական զօրագունդեր Պանզա՛յ աղաղակելով թշնամիին վրայ կապարի անձրեւ տեղացուցին, և 1000 հոգի մեռան կամ վիրաւորուեցան։ Ռուսք անանկ դիրքի մը մէջ էին որ պատասխանելը անկարելի էր։ Ճապոնցիք տասը հոգի միայն կորսնցուցին։

*** Պուխարայի էմիրը, որ Ռուսներուն հիւրն է և Օտէսայի մօտերը կը բնակի, անցեալ օր չքեղ հացկերոյթ մը տուաւ Եալթայի տեղական պաշտօնատարներու և իշխանութեանց։ Իր կեանքին առաջարկուած բաժակաճառին պատասխանելով, էմիրը ըսաւ. —

«Քառասուն տարիէ ի վեր կը վայելեմ մեծ Սպիտակ Զարին պաշտպանութիւնը և չնորհքը, և հզօր Վեհապետին հանդէպ հպատակութեան զգացումը ա՛յնքան խորունկ արմատ ձգած է սրտիս մէջ որ Ռուսիոյ ուրախութեանց և ցաւին կը մասնակցիմ իբրեւ Ռուս։ Հիմա, երբ, վայրենի թշնամիի մը վատթար արարքին պատճառաւ Ռուս Կայսրութիւնը փորձութեան ժամանակ մը կ'անցընէ, կ'աղօթեմ որ Ռուսիոյ զէնքերը փառքով ծածկուին։ Գաւաթս կը բարձրացնեմ Ռուսիոյ քաջարի Բանակին և անոր Վերին Հրամատարին՝ Քուրոփաթքինի բարեկամիս կենացը։ Տա՛ր Երկինք որ յաղթէ թշնամիին։ Հուրրա՛։» Էմիրը չատ աղէկ կը ճանչնայ զօրավար Քուրոփաթքինը, երբ ասիկա Թաշքէնտի վերին հրամանատարն էր։

*** Մաթէնի մէջ հետեւեալը կը կարդանք.—Ռուսաճապոնական պատերազմին թատրը կը տեղափոխուի... Բարիզ, երկու բնակիչներու միջեւ։ Շարլ Բէրինէլ, Քրիմէ փողոցէն կօշկակար մը ռուսասէր է բացարձակապէս։ Ընդհակառակն Ժիւլ Ռօշէ, Բալիքաօ փողոցէն, իր բոլոր համակրութիւնը Ճապոնի տուած է։

«—Ո՞ր օրէն Բորթ Արթուր պիտի առնուի, գուշակեց Ռօշէ։

«—Երբեք Ճապոնցիք բերդաքաղաքը պիտի չմտնեն, յարեց Բէրինէլ։

«—Բանդ գնա՛։ Ռուսներուն գործը լմնցած է։ Արդէն կը գուշակուէր, քանի որ Ճապոնցիք աշխարհի լաւագոյն զինուորներն են։

«—Կը համարձակի՞ս ատանկ լեզու գործածել, Սպասէ՛ քիչ մը։»

Եւ դաւազանը վեր առնելով, իջեցուց խեղճ ճապոնասէրին կուրծքին։

Հետաքրքիրներ հազիւ յաջողեցան բռնել Բէրինէլը, որ գինով վիճակի մէջ էր, և ամէն կողմ կը կարծէր Ճապոնցի տեսնել։ Ապուշարան մը տարուեցաւ, իսկ իր զոհը, որուն վիճակը ծանր է, հիւանդանոց։

*** Վլատիվոսթոքէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Նայթ Քոմանտըրի անգլիացի նաւապետը հետեւեալ խարդախութիւնը ըրեր է.— Պատուոյ խօսք տուած էր թէ արգիլուած վաճառք չկար։ Չէր գիտեր թէ Ռուս սպայ մը յաջողած էր գտնել նաւուն թուղթը, որուն վրայ գրուած էին նաւուն բոլոր վաճառքները։ Երբ թուղթը նաւապետին ներկայացուեցաւ, ասիկա երեսին գոյնը նետեց և կմկմալով ըսաւ թէ կը կարծէր որ այդ թուղթը ծովուն խորը գացած էր։

ԵՐԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ. —Երկրագործական նախարար Պարոն Ժովանէլլի նախագահեց Բիննիչ Ցանձնաժողովի մը, որ պաշտօն ունի խորհրդակցելու թէ ինչ միջոցներ հարկ է ձեռք առնել ամբողջ Աւստրիոյ մէջ տիրող երաշտութեան չարիքները դարմանելու համար։ Զօր խոտի պակասը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Կացութիւնը աւելի տագնապալից է մանաւանդ Պոհեմիոյ և Արեւմտեան Կալիցիոյ մէջ, ուր հունձքերը բոլորովին անյաջող եղած են։ Առաջարկուած գլխաւոր դարմաններն են արգիլել եգիպտացորենին արտածութիւնը, եգիպտացորենին վրայ գտնուած ներքին տուրքը վերցնել, և երկաթուղիի սակագիները զեղչել։ Բայց Ցանձնաժողովը վճռական գործողութիւն մը պիտի չընէ մինչեւ որ համաձայնի Մաճառստանի հետ, ուր նոյնօրինակ քննութիւն մը կը կատարէ արդէն։

ԳԵՐՄԱՆ ԿԱՅՍՐԸ Տարրական Դպրոցներուն աշխատասէր աշակերտներուն իբրեւ մրցանակ նուիրեց իր խոշոր լուսանկարներէն վեց հատ։

ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՀԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ.— Ռուս թերթերը ուշադրութեան կը հրաւիրեն Ռուս ժողովուրդը, տղայ մեծցնելու գիտութեան մէջ դաստիարակելու հարկին վրայ։ Արդէն այս գործին չատ կը հետաքրքրուին Կայսրուհին և իր քոյրը Մեծ-Դքսուհի Էլիզապէթ Թէօտորովնա, որոնք տգէտ մայրերը կրթելու համար յատուկ հաստատութիւններ բացած են։ Եւրոպական Ռուսիոյ յիսուն գաւառներուն մէջ ամէն տարի ծնող տղաքներուն մէկ չորրորդը մէկ տարեկան չեղած կը մեռնին, միւս չորրորդն ալ 15 տարեկան չեղած։ Ռուս Կայսրութեան կեդրոնական գաւառներուն մէջ գաւառակներ կան ուր տղաքներուն հարիւրին 75ը կը մեռնին երկու տարեկան չեղած։ Թամպով, Վորոնէժ և Քուրսք գաւառներուն մէջ, զոր օրինակ, մեռնող տղաքներուն թիւը ա՛յնքան չատ է որ հակառակ ծնունդներուն մեծ համեմատութեան, ժողովուրդը սպառելու վրայ է, եթէ դարման չտարուի։ Զինուորական հրամատարներն ալ դիտել տուած են թէ տարուէ տարի ֆիզիքական թերութիւններու պատճառաւ զինուորական ծառայութենէ մերժումներուն թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Այս թերութիւններուն մեծ պատճառը սնունդի պակասութիւնը կ'ենթադրուի։

ՄՈՐՄՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ.—Հակառակ այն իրողութեան թէ Մօրմօններուն արգիլուած է բրօբականտա ընել Բրուսիոյ և Մէքլէնպուրկի մէջ, տակաւին ջանքեր կ'ըլլան այդ աղանդին սկզբունքները պատուաստելու Գերմաններուն մտքին վրայ, և յորդորելու Գերմանները որ Ամերիկայի մօրմօնաշատ կեդրոնը գաղթեն։ Ամերիկային գերման պատուելի մը իր մէկ գերման պաշտօնակցին նամակ մը գրելով, կը խնդրէ որ իր հայրենակիցները զգուշանան այդ մօրմօնամիտ պատուիրակներէն, և կը նկարագրէ գաղթող Գերմաններուն խեղճութիւնները։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՃԱՊՈՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՉԻՖՈՒ, 11 օգոստոս.—Ռէշիդէնի թորփիլահալածը որ հոս հասաւ, լուր բերաւ թէ Բորթ Արթուրի նաւաբաժնին մէկ մասը դուրս ելած է։ Թորփիլահալածին նաւապետը կը յայտարարէ թէ ռուսական մեծ մարտանաւերը Բորթ Արթուրէ մեկնած էին, Վլատիվոստոքի նաւաբաժնին միանալու միակ դիտաւորութեամբ։ Չինացի ծովակալ Սահի պահանջմամբ, Ռէշիդէնի թորփիլահալածը զէնքերը եզաւ։ Կը հաւատեն թէ ռուսական բոլոր մեծ մարտանաւերը, բաց ի Պայանէ յաջողած են փախչիլ Բորթ Արթուրէ, մեծ հեռաւորութենէ թնդանօթի հարուածներ փոխանակելով ճապոնական մարտանաւերուն հետ։

ԹՈՔԻՕ, (Պաշտօնական). — Թալիէնուանէ (Տալնի) հասած պաշտօնական տեղեկագրեր կ'ըսեն. — Ամսոյս 10ին, առաւօտուն, Բորթ Արթուրի նաւաբաժինը նաւահանգստէն մեկնեցաւ։ Ցերեկ բուռն ճակատամարտ մը սկսաւ և մինչեւ իրիկուն տեւեց։ Օգոստ. 10էն 11 լուսնալու գիշերը, կ'երեւի թէ ճապոնական թորփիլահալածներու տորմիղ մը ռուսական նաւաբաժնին վրայ յարձակած է, վասն զի յաջորդ օրը տեսնուեր է որ Ռեդվիզան և Բօպիէտա ձեւով ուրիշ ռուս մարտանաւ մը կ'փախչէին դէպ ի Բորթ Արթուր։

ԼՈՆՏՈՆ. — Չիֆուէ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ այդ քաղաքին մօտերը տեսնուած են վեց մարտանաւեր, որոնք ռուսական կը կարծուին։

— Հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ ռուսական նաւատորմը կրցած է փախչիլ Բորդ Արթուրէն, և Ցուշիմա կղզիին բացերը նշմարուած է, դէպի Վլատիվոսթոք երթալով։

— Երկու թշնամի բանակներուն շարժմանց վրայ լուրերը կը պակսին։ Միայն կը ծանուցուի թէ Ճապոնցիք ստուար ոյժեր կը համախմբեն Սայմացէ։

ՊԵՏԵՐՍՊՈՒՐԿ. — Կը ծանուցուի թէ Պալթիկի նաւատորմին մէկ մասը, յառաջիկայ Կիրակի, Օգս. 14, պիտի մեկնի։

— Կանխահաս է Կոմս Մուրավեվի ներքին գործոց նախարար անուանման լուրը։

— Բացորոշապէս կը հերքուի Պետերսպուրկի մէջ քոլերա ծագած ըլլալուն լուրը։

ԹՕՔԻՕ. — Մինչեւ Յուլիս 31, Ճապոնի պատերազմական ծախքերը կը հասնին 220 միլիոն եէնի։

ՎԻԼՀԷԼՄՍՀՕԷ. — Վիլհէլմ Կայսր հոս հասաւ։

ՄԱՐԻԷՆՊԱՏ. — Անգլիոյ Թագաւորն հոս եկաւ անպաշտօն կերպով, Լանքասդըրի դուքս անուամբ։

ԲԱՐԻԶ. — Մ. Վալտէք Ռուսոյի այրին չնորհակալութեամբ մերժեց ազգային յուղարկաւորութիւնը զոր կառավարութիւնը կ'ուզէր ընել իր ամուսնոյն, վասն զի հանգուցեալը միշտ պարզ յուղարկաւորութեան փափաքած էր։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի չաբաթ օր։

ՊԱՔՈՒ. — Ասքապատի շրջակաները քոլերայի 29 դէպք պատահեցան։ Մէշէտի մէջ եւս քոլերա ծագեցաւ։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՈՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

12 Օգոստ. 1904

Ֆրանս. 3% Français)	98	15
Րէժի (Tab. Turcs)	382	—
Օսմ. Միացեալ (R. Nv. Unif.)	86	82
Երկաթուղի (Lots Turcs)	121	—
Պանք Օթթ. (Banque Ott.)	566	—
Թրանսվալ (Transvaal)	96	—

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ատենապետ Տօքթ. Վահրամ էֆ. Թորգոմեան, հետեւեալ հրաժարականը ղրկած է Ս. Պատրիարք Հօր, որուն հրատարակումը կը խնդրէ մեզմէ.—«Մեծ ցաւով կարդացի այն յայտարարութիւնը, զոր Ուսումնական Խորհրդոյ յարգոյ պաշտօնակիցներս ըրած են այս օրուան թերթերուն մէջ, ըսելով թէ, Կեդրոնական Վարժարանի երէկուան հանդէսին ըրած բանախօսութեանս մէջ յայտնած գաղափարներուս համամիտ չեն եղեր իրենք, որովհետեւ՝ իբրեւ թէ ես իմ խօսքերովս վիրաւորած ըլլամ Կեդրոնական վարժարանի Պատուարժան Խնամակալութիւնը, և ուրացած ըլլամ նաեւ Կեդրոնական վարժարանի արդի գովելի յառաջդիմութիւնը, Նախանձելի վիճակն ու ուսումնական բարձր մակարդակը, զոր՝ կարծեմ թէ յայտարարելով յայտարարեցի իբրեւ արդիւնք Պատուարժան Խնամակալութեան լուրջ ու մեղուաջան գործունէութեան։ Իմ խօսքերուս տարբեր մեկնութիւն մը տալով, հանդէսէն վերջը, իմ բացակայութեանս, իմ պաշտօնակիցներուս յուզած անտեղի և քինախնդիր վիճաբանութիւնը պարզապէս ինձ թշնամանք մը և մեր կրթական գործին ալ ամենամեծ վնաս մը համարելով, կը ստիպուիմ այժմ յայտնել Ձերդ Բարձր Սրբազնութեան, թէ՝ յետ այսօրիկ անկարելի է ինձ չարունակել Ազգ. Ուսումնական Խորհուրդին մէջ, ցորչափ ընկերներուս ուսուցչական մարմինէ, մանաւանդ Կեդրոնական վարժարանի ուսուցչական մարմինէն անկախ անձեր չըլլան։ Ուստի փութալով մատուցանել Ձերդ Ամենապատուութեան իմ հրաժարականը, Մնամ Բարձր Սրբազնութեանդ խոնարհաբար

Տօքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան

Բերա, 30 Յուլիս 1904

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Դրսի Ս. Յարութիւն եկեղեցիին մէջ վաղը պիտի պատարագէ Թաղին քարոզիչ Տ. Եզնիկ Սրբազան՝ ի հանգիստ հոգւոյ Փափազեան Գէորգ Ամիրայի։

ԲԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ.—Սթամպուլի մէջ կը կարդանք.—«Բարիզաբնակ Տօքթ. Քէմհաճեան յայտարարած է որ Ժան Կուժօն փողոցին մէջ չինուած Հայ. եկեղեցիին հիմնադիր Մ. Մանթաշօֆ մտադիր է եպիսկոպոս առաջնորդ մը բերել հոն։ Հոգեւոր հովիւ Տ. Վռամշապուհ քհ. Քիպարեան է որ առ այժմ պիտի վարէ այդ գործը։ Նոր եկեղեցիին բացումը պիտի կատարուի մօտերս։

ՋՈՒՆՏԻԵԱՆ ԿՏԱԿԻՆ համաձայն ուսանողի մը ընտրութեան քննութիւնները երէկ վերջացան։ Վեց մասնակցողներէն մին պիտի ընտրուի երեքչաբթի օր։

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ Ս. Թադէոս եկեղեցիին նուիրուած Ս. Աստուածածնայ պատկերին օծումը Կրօն. Ժողովին կողմէ արտօնուած էր։ Յառաջիկայ Կիրակի Տ. Գրիգորիս Արք. Յովհաննէսեան նոյն եկեղեցիին մէջ պիտի կատարէ այդ օծման արարողութիւնը։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷ գրուեցաւ Գօնիայի Թաղ. Խորհուրդին թէ՝ վիճակին Պատր. փոխանորդ Տ. Վահրիճ Ծ. Վ. Ռոտոսթօ ղրկուած է, միայն Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ եկեղեց. արարողութեանց նախագահելու։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ մէջ առջի օր 10ի չափ նշանախօսութիւններ կատարուեցան,

ԽԱՍԳԻՒՂԻ Գալֆայեան որբանոցին չինութիւնները մօտ օրէն կաւարտին։ Ցանձնաժողովին բոլոր անդամները կայցելեն և պէտք եղած հրահանգները կուտան։ Առջի օրուան այցի օր խնամակալուհիներէն Տիկ. Էլիզ Տէր-Յարութիւնեան, և երէկ Տիկ. Իսկուհի Փափազեան այցելեցին Որբանոցը և աչքէ անցուցին չինութիւնները։

ԻՒՍԿԻՒՏԱՐ Ս. Խաչի քարոզիչ Տ. Մկրտիչ եպս. կը տեղեկագրէ Պատրիարքարան թէ տեղւոյն Թաղ. Խորհուրդը վերակազմած է, բաց ի Տանձիկեան էֆ.է որ պնդած է հրաժարականին վրայ։ Իսկ Թէլեան Բարթող էֆ. արդէն իր հրաժարականը մատուցած ըլլալով, դարձեալ պնդած էր և Ս. Պատրիարք Հայրը ընդունած էր, նկատելով Թէլեան էֆ.ի զբաղմանց չատութիւնը։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՍ ծանօթ դրամատէրներէն Ազն. Մարթէն էֆ. Յակոբեան, որ իր Տիկնոջ հետ Սէն Լուիի ցուցահանդէսը գացած էր զբօսական պտոյտի, երէկ Քէօսթէնճէի ճամբով մայրաքաղաքս վերադարձաւ։ Հաւակիրներու և բարեկամներու բազմութիւն մը դիմաւորելու գացած էր Տէր և Տիկին Մարթէն Յակոբեանը։

—Նոյնպէս ծանօթ վաճառական Նասիպ էֆ. Դարագաշ, առջի օր պայմանագրական կառախումբով Բարիզէն մայրաքաղաքս վերադարձաւ։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ Հոգաբարձութիւնը երէկ համագումար նիստ մը գումարեց

Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ, տեսչութեամբ Վսեմ. Պասրիկ էֆ. Կիւլպէնկեանի, և զբաղեցաւ ներքին կարգադրութիւններով։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ կը գրեն մեզի. — ՀԱՐԹՖԸՐՏ (Քան). — Յունիս 22ին տեղիս Սաուք Տիսթրիքթ (Կրամըր սքուլ) դպրոցի 172 աշակերտները հաւաքուած էին Փարսէնս թատրոնին մէջ, կէս օրէն ետք ժամը 2ին, ընդունելու իրենց վկայականները։ 1500ի մօտ բազմութիւն մը լեցուած էր թատերասրահը։

Կարգ մը աշակերտներու նախօրօք տրուած էր առանձին առանձին արտասանութիւններ, ճառեր և ուրիշներու խմբերգներ ու մեներգներ։ Ասոնց ամենուն մէջ իր ուշիմութիւնովը աւելի աչքի զարկաւ և ժողովրդի բուռն ծափերուն արժանացաւ հայ տղայ մը՝ Ճահան Սառօյեան՝ հազիւ 16 տարեկան։ Իր խօսած ճառն էր «Ռէգուլաս Կարկեդոնացիներուն մօտ», որ մօտաւորապէս 10 րոպէ տեւեց, և արտասանեց մաքուր ու ճկուն առոգանութիւնով մը։

Ժողովի նախագահը քանի մը խօսքով հանդիսականներուն բացատրեց թէ, Ճահան հասարակ դպրոց մը մտաւ և երկու տարի ետք 1899ի հիւանդութեան մը պատճառով ղրկուեցաւ հիւանդանոց, ուր ստիպուեցաւ մնալ մօտաւորապէս տարի ու կէս։ Իր դասընկերները շարունակելով արդէն շատ առաջ գացեր էին։ Ճահան հիւանդանոցէն ելլալով շարունակեց իր դասընթացքը և մրաչան աշխատութիւնով մը յաջողեցաւ այսքան ժամանակի մէջ հասնիլ իր նախկին ընկերներուն և անոնցմէ ոմանց ալ առաջն անցնիլ։

Բուռն ծափահարութեան մը տակ Ճահան առաւ առաջին մրցանակ մը և իր վկայականը, որով կ'աւարտէր Կրամըր սքուլը և կը յանձնարարուէր յաջորդ շրջանին բարձրագոյն դպրոցին (Հայ սքուլ)։

Պատանի Ճահանը պատիւ կը բերէ իր պատկանած հասարակութեան։ Կը յուսանք որ յաջորդ չորս տարուայ գլխուն ան կրկին յաջողութեամբ և գովեստով պիտի աւարտէ բարձրագոյն վարժարանը, ուր քիչեր կը յաջողին։

Շիքակօ, 29 Յունիս. — Այս տարուան դպրոցական քննութիւններու միջոցին հայ տղեկ մը դարձեալ առաջին մրցանակը կը խլէ Շիքակօյի մէջ։ Քաղաքիս ազդեցիկ թերթերէն մէկը «Տէյլի Նիւզ» սովորութիւն բրած է, ամավերջի դպրոցական քննութիւններուն մրցակցութեան դնելու ո և է նիւթի վրայ գրուած շարադրութիւն մը։

Այս տարուան նիւթն էր «ուսումնասիրութիւն»։ Այլ և այլ դպրոցի աշակերտներէն 350 հոգի իրաւունք ըստացեր էին մրցելու։ Իր դպրոցի աշակերտներուն մէջ առաջին մրցանակը կը շահի Պր. Սեդրք Յակոբեան, Չնքուշցի 16 տարեկան պատանի մը։ Ինք բարձրագոյն վարժարանի մը առաջին դասարանին աշակերտն է։ Նոյն այդ դպրոցը 65 շրջանաւարտ ունեցած է այս տարի։ Ամբողջ դպրոցին մէջ միայն Պր. Ս. Յակոբեանի շարադրութիւնն է որ արժանի կը դատուի պըսակուելու դատաւորներուն կողմէ։ Նախորդ տարի ալ Պր. Ս. Յակոբեանը առաջին մրցանակը առնելու բաղդը ունեցաւ։

Գնահատելի ամենէն մեծ պարագան հոն է որ այս պատանին ժամանակը կ'ունենայ իրենց խանութին մէջ աշխատելով հանդերձ հետեւելու իր դասերուն։

ՎԱՂԸ Էյուպի եկեղեցիին հիմնադրութեան 73երորդ տարեդարձին առթիւ, Գեր. Տ. Վահան Ծ. Վ. Յակոբեան Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ հիմնադիրներու և եկեղեցիին բարերարաց հոգւոյն համար։ Յետոյ տեղւոյն վարժարանին վիճակացոյցներու և նըւէրներու բաշխման հանդէսը պիտի կատարուի։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԷՖ. ՎԷՍՎԷՍԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան առթիւ, փոխան ծաղկեփունջի 1 օսմ. լիրա նուիրեց ազգ. Հիւանդանոցին Հաճի Կարապետ էֆ. Օհաննեան։ Կը խնդրուի ազգ. Հիւանդանոցի գրասենեակի պաշտօնէութենէն որ մէկը ղրկէ զայն ստանալու համար։

ԼՈՅՍ չաբաթաթերթին այսօրուան թիւը կը պարունակէ Խմբագրական մը Վահան Թոչիկեանէ, և ուրիշ զանազան գեղեցիկ յօդուածներ Հայկանոյշ Մառքէ, Բանագող Լուսթենանէ, Լեւոն Շաթեանէ, Լիլայէ, Էս-Սէէ և Ամբակում Դիւզկեարեանէ; «Մօրը Վրէժը» (Թերթօն) Վահան Փափազեանէ և գեղեցիկ յօդուած մը Մարկիզէ։

ԱԶԴ. — Վաղը, կիրակի, Գարթալի Ս. Նշան եկեղեցւոյ քահանան Տ. Մուշեղ, Ս. Պատարագէն ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարէ, ի հանգիստ հոգւոյ հին և նոր ննջեցելոց իր և իր գերդաստանին՝ Էրէնքէօյցի Պետրոս աղա Սարրաֆեանի (Պօլ Պետրոս), մանաւանդ նորոգ հանգուցեալ իր վաղամեռիկ հարսին՝ Տիկին Զարուհի Նըրսէսի Սարրաֆեանի (ծնեալ Ս. Նիկողոսեան)։

Գարթալ, 30 Յուլիս 1904

ՉԱՐԱԹՈՅՆ ՆԱԽԱՆՁ

Սուրհանդակ անունով պաշտօնաթերթ մը ունինք, որ քանի գործը ձգած՝ շարունակ մեր արարքները քննադատելով կը զբաղի։ Ամէն անգամին ալ թէեւ արժանաւորապէս կ'առնէ բերնին չափը, բայց նախանձի թոյնը այնչափ զօրաւոր է իր մէջ որ, կը յաղթէ տրամաբանութեան և գրել կուտայ իրեն այնպիսի արտառոց բաներ, որոնք հանրութեան ծիծաղը շարժելէ ուրիշ բանի չեն ծառայեր։

Մանզումէի հրատարակութեան առաջին օրէն ի վեր՝ Սուրհանդակի սկզբունքը եղած է արգիլել դնել այն ամէն բարի գործերուն ու հանրութեան օգուտին նպաստող օգտակար ձեռնարկութիւններուն, զոր Մանզումէ յանձն կ'առնէ՝ թէ՛ իր օրաւուր զարգացումին և թէ հանրութեան լիուլի օգտուելուն համար։ Առաջին օրէն իսկ, մեր չաբաթնօրեայ թիւերը չորս էջ հանել սկսանք, և անմիջապէս մեկնութիւն մը սահեցեց անոր։ Տոյժը սկսանք հրատարակութեանը Աշխարհաբար Նարեկի, անոր առթիւ ինչ տեսակ նախանձի զգացում ածելը արդէն յայտնի է իր հրապարակութիւններով։ Նոյնպէս երբ Աշխարհաբար Շարականը կը նուիրենք դպրոցներու, իր երէկուան թիւով անգամ կարողութիւն կ'ըսէ թէ մենք ռէկլամի համար կը նուիրենք այդ գիրքերը։ Այդ բարբանջանքին արժանաւոր պատասխանը տուած է արդէն Կեդր. վարժարանի Պատ. Խնամակալութիւնը, պաշտօնական նամակով մը, զոր կը հրատարակենք ստորեւ։

Մեր ընթերցողները թէեւ ինչ ինչ պարագաներու մէջ խնդրած են որ երբեք կարեւորութիւն չի տանք Սուրհանդակի չարանախանձ հրատարակութիւններուն և անպատասխան թողունք զանոնք, և սակայն ճշմարտութիւններ կան, որոնց առջեւ եթէ մենք լռենք, իրերը կը թողուին։ 4000 օրինակ Աշխարհաբար Նարեկ նուիրեցինք հանրութեան, որոնց իւրաքանչիւրը 20ական ղրուշ գնելու համար պատրաստակամ յաճախորդներ կան մինչեւ ցայսօր և նոյն իսկ Պալըկեան գրատունը 50 օրինակի խնդրանք ստացած է այսօր իսկ։ Այս 4000 օրինակ Նարեկը մօտաւոր հաշիւով, կ'ընէ 800 հատ օսմ. ոսկի։

Երեք տարի է չաբաթ օրերը չորս էջ կը հանենք, ինչ որ լրագրական հաշիւներէ հասկցող ամէն մարդ գիտէ թէ մեզի համար իւրաքանչիւր թիւի գլուխ 3 ոսկիի զոհողութիւն մը ըսել է, այդ առթիւ չի գրուած ազդերուն փոխարէնն ալ հաշուելով, որուն գումարը 3 տարուան մէջ կը հասնի 450 ոսկիի։

Այս տարուընէ սկսեալ Չորեքշաբթի օրերը չորրորդ էջը յատկացուցած ենք առեւտրական բաժնի, ինչ որ դարձեալ չաբաթական 3 ոսկիէ աւելի զոհողութիւն մը ըսել է։

Այս տարի դպրոցական ուսանողներուն ձրիաբար նուիրեցինք 1500 հատ Աշխարհաբար Շարական որ 5ական դահեկանէն կ'ընէ 75 ոսկի։

Ընդհանուրին գումարը 1500 ոսկիի կը մօտենայ։ Այսչափ զոհողութիւնը ընելով արդեօք օր մը ծանրացանք մեր ընթերցողներուն վրայ և շնորհակալութիւն մը պահանջեցինք անոնցմէ և ատանկ յայտարարութիւն մը ըրինք, եթէ ռէքլամի համար էր որ կ'ընէինք ատանկ, պէտք էր որ Սուրհանդակ ալ բան մը ընէր ռէկլամի համար, որուն ծայրը դրամ ըլլար։ Անանկ ափեղցփեղ խօսքերով մրցիլը ճամարտակութենէ ուրիշ բան մը չի կրնար ըլլալ։

Աւելի ծիծաղելին կայ, Սուրհանդակ որ քիչ կը տեսնէ մեր այս ըրածները, ինքը անցած տարի վեհանձնաբար մէյմէկ հատ 10 փարանոց — աւելի չէ — Սուրհանդակ նուիրեց Վանայ Սըրամեան վարժարանի ուսանողներուն, և անմիջապէս այն երանելիներուն երախտագիտական և շնորհապարտական նամակը հրատարակեց։

Մնաց որ պատուաւոր մրցումի դէմ ինչ է Սուրհանդակի այս ոգորումը։ Ամէն օր կը կարդանք թէ եւրոպական թերթեր ինչե՛ր կ'ընեն, ինչ զոհողութիւններ ի գործ կը դնեն իրենց մրցակիցները գլելու համար։ Մենք ալ սկիզբէն ի վեր այս զոհողութիւնները կ'ընենք, մինչ աւելի աղէկ թերթ հանելով և ընթերցողներուն բան մը աւելի տալով։ Ինչո՞ւ Սուրհանդակ իր յետադէմ ընթացքին պատճառը չի փնտռեր նոյն իսկ այս ճշմարտութեան մէջ և օրինաւոր մրցման սահմաններէն դուրս ելլելով կը մոլորի նախանձոտ մրցակիցի տգեղ վիճակին մէջ։

Թող որ ամէն մարդ հասկցած է արդէն Սուրհանդակի արժէքը, որուն վրայ չենք ուզեր ծանրանալ։

* * *

Անուանի Կեդր. Վարժարանի Պատ. Խնամակալութեան պաշտօնական նամակը. —

Ազնուաշուք
Յովհաննէս էֆէնտի Գայըճեան
Արտօնատէր
Մանզումէի Էֆքեար Հայաթերթին
Կ. Պոլիս

Սուրհանդակ իր այսօրուան թիւով գրած էր թէ Կեդր. Վարժարանի Խնամակալութիւնս մերժած է հրապարակաւ բաժնելու շրջանաւարտներու գրքի նուիրատուութիւն մը, որ Ձեր կողմէ ազնուաբար յանձնուած էր մեզ։

Խնամակալութիւնս կը յայտարարէ թէ ատանկ մերժում մը տեղի ունեցած չէ բնաւ մեր կողմէ, և թէ այդ ակնարկուած գրքերուն ինչպէս նաեւ զանազան ազգայիններու կողմէ նուիրուած գրքերուն հանդէսին մէջ հրապարակաւ չը բաշխուիլը անոր համար էր որ, մրցանակաբաշխութեան հանդէսը չէր տեղի ունեցածը այլ լոկ շրջանաւարտներու վկայականաց բաշխում; Թող որ Խնամակալութիւնս մտադրած էր, ինչպէս և է, իր մասնաւոր շնորհակալիքն յայտնել ազգային թերթերու միջոցաւ, ազնիւ նուիրատուներուն, և գրքերը բաժնել յետոյ յաջող աշակերտներուն։

Ի դիմաց Խնամակալութեան
Ազգ. Կեդր. Վարժարանի
Ատենապետ
Յ. ԷՍԱՅԵԱՆ
30/12 Օգոստ. 904

ԹԱՏՐՈՆ

ՄՆԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ չաբաթական խաղերը. —

Այս գիշեր Սկիւտար Թէփէի Թատրոնը Դարբնոցապետը, 5 արար։

Վաղը ցերեկ Գատըգիւղ, Միճոն Ռօզին, 8 արար, և գիշերը Մէօհիւրտարի պարտէզը, երեք ծիծաղաշարժ զաւեշտներ։

Օգոս. 2 Երկուշաբթի գիշեր Մագրիգիւղի Թատրոնը երեք ծիծաղաշարժ զաւեշտներ, ի նպաստ խումբին առաջին կատակերգակ Ֆէհիմ էֆէնտիի։

×

Այս Գիշեր ժամը 3ին, Բերա Օսման Պէյի Թատրոնին մէջ Հասան էֆ.ի զաւեշտական խումբը պիտի ներկայացնէ «Բէմպէ Պըզ»։

ՍԷԼԱՄԼԸՔ ՌԵՍՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տիւնքի ճիւմաա կիւնիւ Սէլամլըք ռէսմի ալիսի Համիտիյէ ճամիի շէրիֆինտէ իճրա պույրուլմըշ տըր։

ԹԵՊԻՐՂԱԹԸ ՌԵՍՄԻՅԵԷ

Տիւնքի ճիւմաա կիւնիւ Սէլամլըք ռէսմի ալիսինտէ սանիրա շայան պույուրուլան միւսաատէի Սէնիյէյի հազրէթի Բատիշահի իւզէրինէ Ռուսիա սէֆիրի քէպիրի ճանապէրլէրի միւսիւ Զինովիէֆ վէ Իթալիա սէֆիրի քէպիրի ճանապէրլէրի Մարքի Իմբէրիալի վէ Ռումանիա սէֆիրի ճանապէրլէրի միւսիւ Լահովարի վէ Իշլէմէնկ սէֆիրի ճանապէրլէրի Գոնթ Տէ Պիլանտ հազրէթլէրի սուրէթլէ ղուլըը րէսմիյէտէ հուզուրու Շէվքէթմէվֆուրու հազրէթի Թաճտարիտ շէրէֆէ միւսիւլէ նայիլ օլմուշլար տըր։

ՆԵՐՔԻՆ

ՀԱՄԻՏԻՅԷ ՀԵԾԵԼԱԳՈՒՆԴՆԵՐԸ. — Կայս. Իրատէի մը համաձայն թեթեւաշարժ հեծելազօրաց գունդեր կազմուած էին Համիտիյէ անունով։ Այս հեծելագունդերէն մին անցեալ տարի Էտիրնէ ղրկուած էր։ Իսկ երկրորդ գունդն ալ Պոլսէն ճամբայ ելած ըլլալով չորեքշաբթի օր ժամանեց Էտիրնէ։ Քաղաքէն կէս ժամ հեռու վրաններ զետեղուած էին ուր Բ. Զօրաբանակին բարձրաստիճան զինուորականները, քաղաքային պաշտօնատարներ և խուռն բազմութիւն մը դիմաւորեցին ժամանող նոր զօրքերը և պատուասիրեցին զանոնք։ Յետոյ Համիտիյէ նոր հեծելագունդը հասաւ զօրանոցներուն մօտ, ուր Էտիրնէի կուսակալի փոխանորդ և Բ. զօրաբանակին հրամանատար զօր. Արիֆ փաշա ընդունեց զայն։ Այս առթիւ մաղթանքներ եղան Վեհ. Կայսեր համար և զօրքերը միաբերան Բաթիշահըմ չօգ եաշա գոչեցին։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ. — Պատուիրակութեան մեկնումը. — Ժամանակէ մը ի վեր Պոլիս գտնուող Հապէշ Պատուիրակութիւնը երէկ մեկնեցաւ դէպի Աստիս-Աբէպա, ռուսական շոգենաւով։ Կայս. Թիկնապահ Մէմտուհ և դիր-դիւղապետ Մէհմէտ Ալի պէյերը Պատուիրակութեան ընկերացան մինչեւ շոգենաւ։ Զօր. Մաղալլա խնդրեց Մէհմէտ պէյէ թարգման հանդիսանալ Վեհ. Սուլթանին մօտ, իր երախտագիտական զգացմանց, Պոլսոյ մէջ գտած հիւրասիրութեան համար, Վեհ. Սուլթանը պալատն յանձնած է հապէշ պատուիրակութեան պետին Իր Կայս. բարեւները Հապէշի Վեհապետին։ Օգոստափառ Կայսրը Նէկիւս Մէնէլիքի կը ղրկէ նաեւ Հէրէքէի արքունի գործարանին մէջ պատրաստուած ծանրարժէք գորգեր, ինչպէս նաեւ Եըլտըզի Կայս. գործարանին յախճապակեայ մէկ քանի արտադրութիւններ։ Այս նուէրները դըրուած են չորս մեծ սնտուկներու մէջ, որոնք երէկ առտու շոգենաւ ղրկուեցան։ Զօր. Մաղալլա ալ նուէրներու արժանացաւ։

ՌՈՒՍՈ-ՃԱՓՈՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. — Օսմ. կառավարութիւնը Մ. Արեւելքի մէջ ճափոնական բանակին գործողութեանց հետեւելու համար ընտրեց զինուորական բարձրագոյն վարժարանին ուսուցիչներէն և ընդհ. սպայակոյտին անդամ գնդապետ Բէրթէվ պէյը։ Բէրթէվ պէյ առջի օր ճամբայ ելաւ դէպի Թօքիօ։

ՌՈՒՄԷԼԻԻ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ. — Ընդհ. քննիչ Հիլմի փաշա կը հեռագրէ Բ. Դրան թէ ամէն կողմ անդորրութիւնը գոհացուցիչ է։ Թուրքերէն թերթերը վիեննական լրագիրէ մը առնելով կը գրեն թէ փախստականներուն գրեթէ ամէնքը դարձած են։ Էտիրնէէն Պուլկարիա փախչողներէն 2500 հոգի կան, որոնք հունձքին աւարտելուն կ'սպասեն դառնալու համար։ Վերադարձողներուն ապրուստը մինչեւ գարուն ապահովելու համար միջոցներ ձեռք առնուած են։ Գիւղերէ շատերուն մէջ քանդուած տուներուն վերաշինութիւնը աւարտած է, ուրիշ տեղեր ալ փութով կ'աշխատուի։ Բուլղարներու և Յոյներու միջեւ յարաբերութիւնները խաղաղ են։ Տեղական պաշտօնեաները շատ արթնասաւոր են և անկողմնակալ։

— Կայս. Իրատէի մը համաձայն, նոր զօրքերէն առնուելիք 500 ոստիկան-զօրքերը երկու մասի պիտի բաժնուին և զատ զատ պիտի կրթուին։ Իրենց մարզանքի միջոցին, կանոնաւոր բանակին զօրքերուն պէս օրական 20 փր. պիտի առնեն, բացի հագուստէն և պարէնէն։ Սէլանիկի մէջ հաստատուելիք ոստիկան-զօրաց վարժարանին համար 3000 ոսկի պիտի յատկացուի ոստիկան-զօրաց պիւտճէէն։

— Կայս. Իրատէի մը համաձայն, Ռումէլիի մէջ հեծեալ ոստիկան-զօրքերու երեք գումարտակներ պիտի կազմուին։

ԹԱՍՈՍԻ ժողովուրդը պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Պոլիս, պետական անտառներէ փայտ կտրելու արտօնութիւն համար։ Կայս. կառավարութիւնը նկատի առնելով խնդիրը Կղզիին ժողովուրդին նպաստաւոր կերպով կարգադրեց։ Կղզեցիները այս առթիւ մաղթանքներ ըրին Վեհ. Կայսեր համար։

ՀԻՃԱԶԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ. — Արքունի նաւարանին մէջ շինուած փայտեայ շոգեկառք վակոնը առջի օր ճամբայ հանուեցաւ Պէյրութ։ Վակոնը 12 մեթր երկայնութիւն ունի և 2 մեթր լայնք։ Կրնայ 35 ուղեւոր առնել։ Կահաւորման կերպասները Հէրէքէի գործարանին ապրանքներն են։ Վակոնը կարժէ 250 ոսկի։ Կայս. Իրատէի մը համաձայն, մզկիթ-վակոն մը և մանձարաէ վակոն մըն ալ պիտի շինուին արքունի նաւարանին մէջ։

ԿՈՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ԽՈՒԼ-ՀԱՄՐԵՐՈՒ վարժարանին հաստատման յանձնաժողովը իր որոշումները տեղեկագրեց Մեծ Եպարքոսութեան։

«ԻՍՓԱՐԻՔ». — Ինչպէս յայտնի է, անոնք որ անծանօթ մնացած մահիլալ կոչուած մը ցոյց կուտան եւգաֆի նախարարութեան, վարձք մը կը ստանան խփարիք անունով։ Այս առթիւ պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ իմաց տուողները խփարիքն ստանալու համար պէտք է մինչեւ 2 օր առնեն նախապէս տրուած քուսուլան։ Իսկ անոնց համար որ չեն առած ցարդ, ժամանակ կը տրուի Օգոստոս 1էն սկսեալ մինչեւ 3 ամիս։ Անկէ ետք իրաւունք չպիտի ունենան ո և է վարձք ստանալու։

ՄԱՀ. — Թոփանօթարան ռազմական ճիւղին նախագահ Մէհմէտ Ճէմալ փաշա մեռաւ։

ԻԶՄԻՐԻ թերթերը կը գրեն թէ Բարեգթոյնեկ տիկին Բարօսի 1000 ֆր. նուիրած է տեղւոյն Յունաց Եվանկէլիք վարժարանին, 1000 ֆր. հիւանդանոցին և 1500 ֆր. յոյն որբանոց բարեսիրական մարմին։

— Իզմիրի Ֆրանսական հիւպատոսին փոխանորդը և թարգման Մ. Հայկ Սիմոնեան այցելեցին տեղական իշխանութեանց և Ֆրանս. կառավարութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեցին, Իզմիրի լաւին արքեպիսկոպոս Մոնս. Թիմօնիի յուղարկաւորութեան մասնակցելնուն համար։

ԽՈՋԱԿ. — Սէլանիկէ կը գրեն թէ այս տարի նահանգին խոզակի բերքը 1,600,000 օխա եղած է, անցած տարուըն $8\frac{1}{4}$ակի։

ՇԻՐՔԷԹԻ ժամանակացոյցը հետեւեալ փոփոխութիւնները պիտի կրէ, վաղուընէ սկսեալ։ 1 2 3 և 4 թիւ երթեւեկները ջնջուած են։ Առաւօտները ժամը $9\frac{1}{2}$ին Սկիւտարէ կամուրջի և Պէշիքթաշի համար, 10ին Կամուրջէն Պէշիքթաշի և Գուզկունճուքի համար, և 10.20ին Պէշիքթաշ, Գուզկունճուք — Սկիւտար երթեւեկները ջնջուած են։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ. — Պոլսոյ Կայս. Դիտարանը կը ծանուցանէ թէ երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան երէկ առտու Իզմիրի, Այտընի, Մէնէմէնի, Էօտէմիշի, Սամոսի, Քիօսի, Չէշմէի և Սիվրի Հիսարի մէջ։

— Իզմիրէն կը հեռագրեն առջի օրուան թուով. — Այս առտու ժամը 4.25ին (Ը. Ն.) երկրաշարժի բուռն ցնցում մը զգացուեցաւ Քիօսի մէջ և երկրորդ անգամ ժամը 7.54ին աւելի սաստիկ կերպով։ Սամոսի և Իզմիրի մէջ ալ զգացուեցաւ ցնցումը։ Անձի կորուստ չկայ։

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Էլմա Տաղըի բնակիչներէն և Օտար Ապրանաց Մաքսատան թարգման Մկրտիչ էֆէնտիի տունէն 1000 ղրուշ գողցուած էր։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց գողերը գտնելու համար։ Բովի տունը եաքու ըլլալով գործաւորներէն կը կասկածուի։

— Թագսիմ բնակող Իրֆան պէյի տունէն առջի օր 20 պանքնօթ և 79 ոսկի գողցուած էր։ Ոստիկանութիւնը կասկածի վրայ ձերբակալեց սպասուհին Թէրավէթը, որ առաջ թէեւ ուրացաւ, բայց յետոյ ինքզինքը մատնեց։ Ըսաւ թէ 59 ոսկին տուած էր իր նշանածին՝ Եուսուֆ անուն սպասաւորի մը որ հարսնիքի պատրաստութիւններ տեսնայ։ Իսկ մնացեալները քովն են։ Եուսուֆ փախած ըլլալով կը փնտռուի։

ԾՈՎ ՄՏՆՈՂՆԵՐԸ. — Արիւթոտէլ Միսաիլիտի, 30 տարու յոյն երիտասարդ մը որ սովորութիւն ունէր Գատըգիւղի նաւամատոյցէն ամէն օր ծով մտնելու, երէկ խեղդուեցաւ։ Դիակը նշմարուելով նաւակով ցամաք հանուեցաւ և Յունաց եկեղեցին տարուեցաւ։

— Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտներէն Սմբատ և Եղիա, առջի օր Մաքրիգիւղի առջեւ ծով մտած էին։ Ուզելով բացը լողալ, հեռացան եզերքէն սակայն քիչ մնաց պիտի խըղդուէին, եթէ ուրիշներ օգնութեան չփութային։

ՀՐԴԵՀ. — Առջի օր ժամը $6\frac{1}{2}$ին Գատըգիւղ, Ուզուն Չայըր, Բեամիլի սրճարանէն հրդեհ ծագելով, թէ՛ այդ շէնքը և թէ կիցը գտնուած ախոռ մը ու դերձակի խանութ մը այրեցան։

ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

Վ ԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Երէկ գիշեր ուշ ատեն հեռագրական գործակալութեանց կողմէ մեզ հաղորդուած են հետեւեալ հեռագիրները. —

ԲԱՐԻԶ, 12 Օգոս. — Ճափոնական և ռուսական նաւարամիներուն միջեւ, Բօրթ-Արթուրէն դուրս, տեղի ունեցած նաւային ճակատամարտին մէջ ճափոնական յածանաւ մը ընկղմեցաւ։ Ռուս նաւատորմը անվնաս կրցաւ բաց ծովը ելնել։

— Բէթէրսպուրկէ կը հեռագրեն թէ Մուրավիէվ կոմսը մերժած է ընդունիլ Ներքին գործոց նախարարութեան պաշտօնը։

— Պալթիկի նաւատորմիղը առած է իր ածուխը ու պատրաստ է մեկնիլ 24 ժամէն։

ԼՈՆՏՈՆ. — Կէս-պաշտօնական աղբիւրէ կը ծանուցանեն թէ Ռուս կառավարութիւնը նաւատորմէն 5 յածանաւեր նոր խուզարկութեանց սկսեր են։

ՊԵՏԵՐՍՊՈՒՐԿ. — Ցարուհին մանչ զաւակ մը ծնաւ։

ՎԻԷՆՆԱ 12. — Ճափոնական բանակին աջ թեւը կրկին բախուեցաւ Մուքտէն գացող ռուսաց հետ, արդիւնքը անծանօթ է։

ԼՈՆՏՈՆ. — Նիւզչուանկէ կը հեռագրեն թէ Չինաստանի մէջ ամէն կողմ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Ամէն օր զօրք կը ղրկուի զանազան կողմեր, ճափոնական սպաներով։ Մեծ դէպքերու կ'սպասուի։

ՊԷՐԼԻՆ. — Օգոս. 2 և 4ին Լիաօ-եանկի մօտ կռիւներուն ատեն ճափոնցիք կարգ մը դիրքեր գրաւած են։ Ճափոնցիք միշտ հետապնդութիւն կը կատարեն ռուս բանակին տակր կողմը գտնելու համար։ Ռուսք կը խուսափին ընդհարումներէ, զօն չտալու համար։

ԲԱՐԻԶ. — Շուէտ-Նորվէկիոյ Օսքար Թագաւորը ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց Վալտէք-Ռուսոյի ընտանիքին։

ՍԱԿԱՐԱՆ

ՍԱԿԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Օսմանեան թուղթերը բոլոր ռանդերուն մէջ առաջին են դարձեալ և ամէն օր նորանոր գնումներ կը կատարուին, մանաւանդ որ ամիսէ մը ետք ալ կըտրոնը — Սեպտ.ին — պիտի զիջուի։

— Անգլ. ճօնսոլները անցեալ շաբթու թէեւ անկում մը կրեց նորէն — գուցէ Նաւատորմին նոր վարկերուն համար — բայց հիմա դարձեալ գտաւ իր եթէ ոչ լաւագոյն՝ գէթ նախորդ վիճակը։

— Ֆրանս. ռանդը երկար ժամանակէ ի վեր չտեսնուած գին մը ունի, որ Ֆրանսայի համար, թերեւս աւելի աղէկ ժամանակներ, եղած չէր, հակառակ Վատիկանի հետ եղած խզումին, որ որպէս թէ ներքին անհամաձայնութեանց պատճառ մը ըլլար, ինչպէս ասկէ առաջ նմանօրինակ պարագաներու մէջ հաւատացնել կ'ուզէին օրուան կառավարութեան հակառակ եղող կուսակցութիւնը կամ անդրալեռնականք։ Հիմա ոչ միայն Մ. Գոմպ այլ նոյն իսկ Երկիրը կուռ մը չի տար այդ տեսակ լռելեայն Վատիկանեան սպառնալիքներու, ի՛նչպէս որ ասոր ալ մեծագոյն ապացոյցն է ժողովուրդին վերջին թաղապետական ընտրութեանց միջոցին տուած քուէները, որոնք սաստիկ կերպով Մ. Գոմպի նպաստաւոր եղան։ Ուրեմն ինչո՞ւ ֆրանս. ռանդը 98.12 չընէ, ինչ որ է այսօր։

ՄԻՀՐԴԱՏ ՀԱՅԿԱԶՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

30/12 Օգոստոս 1904

ՕՍՄ. ՄԻԱՑԵԱԼ

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	93.01
Ամէնէն բարձր գինը	93.01
» վար գինը	92.30

ՌՈՒՄԷԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ ֆր.	120.50
Երէկուան բարձր գինը	120.50
» վար »	120.25
Ռուսական	92.60
Ճարոնական	74.25

«ՄԱՆԶՈՒՄԷ»Ի ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ 55

ԴԱՆԻԷԼ ՓՈՂՈՑԻՆ ՈՃԻՐԸ

Թարգմանեց
ԺԻՐԱՅՐ ՇԻՐԱԿԱՑԻ

ԻԵ.

Սուֆլար ոտք ելաւ և Լըսաժի վրայ ձգելով ակնարկ մը, որուն խորը կը կարդացուէր անողոք որոշում մը, ըսաւ.

— Այնպէ՛ս պէտք է։

— Բայց..., թոթովեց Լըսաժ։

— Խնդիրը երկու հոգիի վրայ է, իմ և Միքօյի։ Խնդիրը թիարանի կամ ցկեանս բանտարկութեան վրայ է մեր երեսուն ընկերներուն համար որոնք պէտք չէ որ քու անխոհեմութեանդ զոհ ըլլան։ Կը տեսնես որ այսպէս պէտք է։

— Բայց երթալ անձնատուր ըլլա՛լ, պոռաց Լըսաժ ինքնիրմէ դուրս ելած։

— Ո՛չ, պիտի ըսես որ երեք օր հիւանդացար։ Այս պատրուակը կրնայ ընդունուիլ։ Եւ յետոյ, թէ՛ զքեզ և թէ մեզ ամէնքս ազատելու միակ միջոցը ա՛ս է։

Եւ խօսքը այս տեսարանին վկաներուն ուղղելով,

— Դուք ի՞նչ կ'ըսէք, հարցուց, վասն զի խնդիրը վճիռի մը վրայ է և ատոր համար է որ հոս հրաւիրեցի ձեզ։

— Սուֆլար իրաւունք ունի, ըսաւ Միքօ։

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ Լըսաժ յուզուած ձայնով մը, վաղը...։

— Ո՛չ վաղը, ա՛յսօր։

— Այն ատեն, իրիկունը։

— Ո՛չ իրիկունը, ոչ իսկ մէկ ժամէն, այլ հի՛մա, ըսաւ Սուֆլար անողոքաբար։

Լըսաժ պահ մը վարանեցաւ։

— Երթամ, ըսաւ վերջապէս գլուխը ծռելով։

Կապարի գոյն առած էր, իբր թէ այս հաւանութիւնը իր մահուան վճիռը եղած ըլլար։

— Օ՛ն, անհաւասիկ աղւոր գործ մը, պոռաց Սուֆլար։

— Անհաւասիկ անխելքութիւն մը, ըսաւ ձայն մը որ պատուհանէն կուգար։

Սուֆլար ետին դարձաւ յանկարծ։

Մարդ չտեսաւ։

— Ձայնը հոնկէ կուգայ, ըսաւ, բուռն յուզման մը ենթակայ։

— Մեզ մատնել կ'ընէի՛ն, պոռաց գեղանին Ալիէզ։

— Եւ, աւելցուց Լըսաժ սրտաբեկ, լսծի կուգայ որ ճանչցայ ձայնը...։

— Միլօրտի, աւարտեց Սուֆլար։

— Ճի՛շդ։

— Ե՛ս ալ։

Սուֆլար խոյացաւ պատուհանը, որ այս խօսակցութեան միջոցին բաց էր։ բայց զայրոյթէն տժգունած դէմքով մը հոն հասած պահուն, հեզնող և լիրբ գլուխ մը կը բարձրանար պատուհանին միւս կողմէն և դէմ առ դէմ կը գտնուէր Սուֆլարի հետ։

— Ֆիֆի՛, ըսաւ Սուֆլար ապշած։

Յետոյ իսկոյն աւելցուց.

— Բայց այն ձա՛յնը...։

— Գի՛տամ մըն է։ Նշմարեցի որ Միլօրտի գործարանը ունէր օրովայնիս մէջ։ Դո՛ւք դատեցէք։

Անցաւ պատուհանէն և որովայնախօսի ձայն մը գործածելով, որ կարծես պարտէզէն կուգար։

(Շարունակելի)

ՓՈԽ

[Փրցուած Էջեր Կեանքի Հատորէն]

— «Բայց ինչի՞», հայրիկիս կը հարցունէր Գէորգ աղա, նարտին քուէները նետելէ առաջ։

= «Եկող կիրակի կառքերով Թէնէռ մը երթալու»։

Ու Գէորգ աղա, դրացիննիս, յաղթուեր էր։

Ամէն բան կարգին էր չաբաթ գիշերուընէ. սրուակ սրուակ ըմպելիք, աղանդեր, կեր կերակուր, ամառուան մկկահոտ պտուղներ կողովները կը լեցուէին ու դուռին առաջքը երկնցող հսկայ սայլը հետզհետէ կը լեռնանար հետեւի դիէն։ Սայլապանը բարակ ճիւղերէ համաչափ երդիք մը աղեղած էր կառքին վերեւ, ուր հիմա գունագեղ ծոպ ծոպ սաւաններ կը պրկէին քանի մը աղջիկ, անիւներուն ճառագայթները սանդուխ գործածելով։ Քովերնին, ես, սայլին ծոցը լեցուած կանանչ աղւոր պտերներէն փունջ փունջ կը խլէի, չինուող այս կամարին սիւները սազելու համար, մինչ դիզ մը հեռուն գոմէշները սալարկին վրայ ընկողմանած՝ յարդի իրենց բաժինը կը ծամծմէին, լուսինկայ լուսին մէջ եւրազողի լքուն դիրքերով։

Ինտո՞ր լուսցաւ, խաչ որ չիմացանք։ Ու արօտի տարտամութիւններուն մէջէն, տօնահանդէսի պէս հագուած նքսուած մեր սայլը՝ Իւսկիւտարէն դէպ ի հարաւ կոյս սկսաւ թաւալիլ, մէջիններուն զուարթ ճռըռտուքին հետ՝ որուն կարծես դէմ կը բռնէր ծոյլ ծոյլ հոլովող անիւներուն սուր երաժշտութիւնը։

Ըսեմ անմիջապէս թէ մտադրութիւններուն ամէնէն անիմաստը, ամէնէն խղճալին ունեցեր էի՝ դպրոցի ընկերներէս փոխ ուզելու աւանակ մը, ան ալ տխմարութիւնը ունեցեր էր զիս չի կտրելու։ Ուստի ճամբան վար կը ցատկեմ սայլէն, և, ինծի համար տարտասեռններու հարցափորձող նայուածքէն խուսափելով՝ չիփ չիտակ վեր կ'ուղղուիմ։ Մինչեւ Չամլըճա ճամբաս պիտի երկնցունէի, իրաւ, բայց հեծնելու տենչանքս անհուն էր. այնուհետեւ անոնք կէս ճամբան դեռ չառած՝ իրենց պիտի կրնայի հասնիլ ես, աւանակին վրայ հասակս աչտարակած, գոռոզ, յաղթական։

Անակնկալը կրկին էր ըրեր ընկերս. առտուանց կանուխ այգեպանը էշը թամբեր, կոկեր՝ եգիին դուռը ինծի կը սպասցունէր խաղողի զոյգ մը կողովիկներով՝ որոնք տերեւէ կանանչ լաչակներ գլուխնին՝ նստեր էին երկու կողմի բակեղամներուն մէջ։ Ձեռք առի երասանակը; մէկէն ի մէկ դէպ ի վեր բացուող կարկինի ձեւ մը տուի ձախ սրունքիս, և հօ՛փ... վրան էի համեստին։ Անսահման, անպարագրելի՜ էր երանութիւնս. կենդանին պէչաւպիկի պէս կը սուրար այգեստաններուն թուլուտներուն եզերքէն, սպրկիկ սըմբակները քարերուն վրայ դոփելով, փոնդստալով և անա՛նկ պզտիկ պզտիկ, բայց չուտիկ չուտիկ քայլեր առնելով որ այլ եւս անպէտ զարդ մը կը դառնար ձեռքիս մտրակը։

Ի՜նչ որ հաչիւի մէջ չի կար՝ ան եկաւ գլխուս։ Ցանկարծ էշը իր քալուածքը կամացցուց, քի՛չ մըն ալ՝ ու բոլորովին կանգ առաւ։ Զիս յուսատելու երեւոյթ մը չէ ասիկա, — կը խորհէի, — սուիկա՛ ողջ ըլլայ։ Շոա՛խս... գաւակին կը չաչեցնեմ արջառաջիլէ թուխ տոկուն խարազանս. կենդանին կը ցնցուի ցաւէն, վեց ոտք կ'առնէ, բայց նորէ՛ն կը կենայ։ Տէօ՛հ, տէ՛հ, տի՛ւհ, գրաստ քալեցնելու բառագիրքը ամբողջ քաղ կ'ընեմ հաեաորի չեչտերով. անօգո՛ւտ։ Զայրոյթի հետ խառն տխրութիւն մը մլիկ մլիկ ծայր կուտայ ներսիդիս. կ'ստիպուիմ վար իջնալ և եգիներուն ցանկապատէն տերեւ ու խորձուիլ փրցունել՝ աւանակիս հրամցունելու, աւանակիս սիրտը չահելու համար, տարբեր խնդիր թէ իր գլուխը չոյած պահուս՝ միտքէս՝ էշը աւանակը մէ՛կ կ'ընէի։

Փորձս յաջողած է, անբանի իր դժկամակ բնոյթը կը թուի կորած ըլլալ. տռաշուան պէս կ'սկսի նազելաքայլ ընթանալ, բայց հազիւ թէ պատի մը երկայնքը աւարտած՝ իմ բարի, աբրի, հաստատամիտ անասունս գիտցածէն չի չեղիր. չուքերը անցնելէն յետոյ արեւներուն մէջ կարծես դիտմա՛մբ կը կենայ, և, կուռքի, արձանի՛ պէս կը կենայ։ Նոյն պահուն համասեռ ավբարիկներ՝ խաղողի կողովներով բեռնաւոր՝ ճօրճըրալէն կ'անցնին իր քովէն. Մերինը ատոնց հետ տեսակցելու խանդ[illegible] մը բորբոքումն՝ վեր կը բռնէ չլլին[illegible]ը և ականջները կոտոշի պէս ցցելով գեղգեղանք մը կ'սկսի, որ տապտու[illegible]ուն կը հանէ փարսախ մը հեռուն՝ առտուան իրենց երջանիկ քունը քաշողները։

Արեւներուն էրիլ մրկելս մէկ կողմէն, ժամանակին սահիլը միւս կողմէն, աւելցո՛ւր նաեւ սա չանստատակին բռնած ճամբան. առանցմով տառապանքս որոշ իրական գոյն մը կ'առնէ, ու կ'անիծեմ, հազար հեղ, միլիո՛ն հեղ կ'անիծեմ վայրկեանը՝ որուն մէջ էչով ճամբորդելու գաղափարը սաղմներ էր գանկիս տակ։ Ու, ծովը ինկած, մահուան դէմ պայքարելէ վերջ կապոյտ անդունդը սուզուող մարդու մը պէս որուն աչքին առջեւէն երջանկութեան պատկերներու արագ տողանցում մը կը փախչըտի, կը խորհիմ ես ալ իմ կորսնցուցած հաճոյքներս, սայլը՝ զոր մատուըներովս կանանչ կակաչ սազեր էի, ծոպ ծոպ սաւանին տակ երերտըկող եգ գլուխները, անոնց կտուցներէն արձակուող ժպիտները, երգերը...։ Ո՜վ դուք, անուշ օրեր պատանութեան։ Դժբախտութիւնը մարդս խելացի կ'ընէ կ'ըսեն. սուտ չէ. երբ մտրակ իջեցնելէ ձեռքս կը թմրի՝ գմելիս կը հանեմ ու փայտի պինդ կոթ մը հերիւնի ձեւ տաշելով կը հեծնեմ վրան։ Վերջին այս հնարքս իր արդիւնքը չուտ ցոյց կուտայ. սանկ քի՛չ մը տնտնալու, քալուածքը ծուլացնելու փորձ ըրա՞ւ մի՝ կը ծակեմ և անխնա՛յ կը մխեմ կուչտին, փորին, յետոյքին, ո՛ւր որ տեղին որ պատահի, ու խթանին կտտուքներուն տակ աքսոտելով, ցնցուելով, տաղնապելով՝ կը բռնադատուի այս անգամ քալել, fայլել անզգամը, — իր յամառութեանը եւ տեւնելիք պատիժին միջեւ ձգձգուած անձկագին պայմանաժամ մը՝ որուն վրայօք բաւական բան կը խօսէին արդէն առաջքէս փոխն ի փոխ կախուող ու ցցուող սա ականջները։

Քիչ մը տեղ մնացած է Ֆանառաքիին. սրտադողի բաժին մըն ալ կ'երեւայ թէ սա տեղին համար ունիմ, Գալամըշէն մինչեւ Փարոս երկարող պողոտան։ Աւանակս արդեօք պզտի՞կ պիտի ձգէ զիս, միւսներուն պէս ամայի չեն սա տեղուանքը, ջոջերու, զբօսաչէրներու կեդրոն մըն է հոս. պինդգլուխ նկարագիրէն դրուագ մըն ալ եթէ սրտեղ ցուցնէ՝ խաղքին դուռն ենք իրաւոր։ Ալ բան չունիմ նէ փափուկ վարուիմ հետը, սուր փայտս գրպանեմ, կօչիկներուս կռնակովը փորը ծեծելէ դադրիմ, անիկա միտքին դրածը կատարելու անդառնալի ուխտ մը ունի եղեր, ու Սէպասթիանօ Վիլլային բռնէ մինչեւ Պէլվիւ պանդոկը՝ դէմ դիմաց՝ վանդակորմով չրջափակուած չքեղ պարտէզներուն առջեւէն անցած պահուն, կ'սկսի եզերովի ընթանալ, պատերն ի վեր, մի՛չտ պատերն ի վեր, անոնց այնչափ քովէն որ սրունքներս քսկուտուին երկաթներուն, քարերուն։ Սանձը կը քաշեմ, բերանը պատռելու աստիճան կը պրկեմ կաչիէ փոկերը, առանց սակայն փոխ'ը մը արդիւնքի։ Ծալածոյ աթոռներու վրայ, դուռը նստող տիկիններ, օրիորդներ վար կը դնեն գաւաթնին՝ իմ ողբերգութիւնս զաւեշտի պէս դիտելու համար։ Մինչեւ հոգիս՝ կը քրտնիմ նոյն պահուն։ Աւանակս իր կոչո՛ւմը անմահացնող դերին մէջն է. գլուխը տնկած կ'առաջանայ չարունակ ու իր սագայէլի քայլերը չի բաժներ մնաւ պարտէզներուն պատերէն, սկրտուքով ոտքիս ամանները բզքտելու գերագոյն ճիգով մը։ Վրէժը հո՛ս էր որ կը լուծէր. իր վրայ հեծնելուս համար հեծել՝ ասկէ՛ց անդին տեղ չի կար. ո՛չ կեցիրէն խօսք կը հասկնայ, ոչ ալ զինքը ճամբուն մէջէն տանելու չարչարանքէս։ Ու որպէսզի արարուածը կատարեալ ըլլար այս զաւեշտին՝ անա՛նկ բարձրագոչ, անա՛նկ լեռնաթինդ զռինչ մը կ'սկսի կականել՝ որ չատեր լեղապատառ ներս կը փախին։

Արուն քրտինք մտած կը հասնիմ վերջապէս մեր խումբին քով, որ ծառերու հովանիին տակ դաչտային ճոխ սեղան մը սարքած՝ ճաչելու վրայ էին։ Կչտամբանք՝ ուշ մնալուս։ Կողովներուն գեղեցիկ պարունակութիւնը բաւական կ'ըլլայ իմ չիտկելիք սուտս յաջողցնելու համար։ Իբր թէ երկար ատեն եգին էի մնացեր խաղող քաղելու զբօսացիկ պաչտօնով, յետոյ, փոխանակ չիր չիտակ գալու՝ ահագին չրջաններ էի ըրեր տասնեկ երեւելի աւանակի մը արչաւասոյր գնացքովը, հոտքը սանկ, հոտքը նանկ։ Ճաչէն վերջ կանխահոգ կը գտնուիմ կենդանիին քով երթալու, գաւակին ստեւներուն վրայ երեւցող կարմիր բիծերը մաքրելու համար, և երբ խել խոլ անցուած այս կիրակին կը գիչերի ու մեր խումբը վերադարձի չուն կ'չտապէ՝ կամացուկ մը սայլ կը գիժեմ և անոր կակուղ ծոցին մէջ անձնատուր կ'երկննամ։ Սատանութիւնս կարգին է։ Հօրս բանուորներէն մէն կը սկսի թախանձագին խնդրել ինէ որ հեծնելու հաճոյքէս ետ կենամ և իրեն յանձնեմ տասնկ քալուկ պատուակա՛ն աւանակ մը որ մէ՛կ քառորդէ՛ն պիտի կտրէր սայլին առնելիք քանի մը ժամուան ուղին։ Չեմ գիտեր թէ տարիչ միջոց ունէի՞ հաւանութիւնս մե՛ռօրէն յայտնելէ զատ։

...Բայց հետզհետէ մեծ, ահագին ու անչափելի կ'ըլլայ խղճմտանքիս տառապանքը, երբ մենք լուռնակ գիչերով և խինդի անդուսպ աղաղակներով մեր ճամբորդութիւնը աւարտելէ յետոյ տուն կը հասնինք և ոչ ոք կը գտնենք հոն։ Կէս գիշեր կ'ըլլայ, կէս գիշերն ալ բաւական կ'անցնի ու հովիւ թռչին անմարդաձայն փողոցին ծայրէն սեւ ստուեր մը կը փրթի. մարդը՝ ձեռքի երասանակը ուսին, անասունը քաչկըռտելով բերաւ ճգնաժամի մը մէջ, Առնավուտ գիւղի հոսանքն ի վեր չուասնով միս մինակը ցնկանաւ մը տանողի գերմարդկային ոգորումով...։

* * *

Ատ օրէն այսօր, հոգիիս խորերէն ուխտած եմ մարդէ՝ փոխ բան չառնել, բայց մա՛նաւանդ... աւանակ։

Մեղա՛յ։

ԹԼԿԱԴԻՆ

ԲԱԲԵԼՈՆ

Հնութեան այս մեծ քաղաքը՝ որ երկար ատեն կեդրոնն եղած էր բաբելական հին ժողովրդեան, մասնաւոր պարագայով մը կը տարբերի հին Եգիպտոսէն, հնութեան և մեծագոր փառքի ուրիչ վայրէ մը. Եգիպտոս տակաւին կը պահէ նմանութիւնը վայրերու ու տեսարաններու որոնք հնագոյն ժամանակներու մէջ հանդիպեցան Աբրահամի, Յովսէփի և Մովսէսի աչքերուն։ Միայն մէկ բացառութեամբ մը այս հին երկրին բոլոր ճարտարապետական փառքը գրեթէ առանց մնացորդի անցած գացած է։ Եւ զարմանալին այն է որ երկրին բնական դիմագծութիւններն ալ այնչափ փոխակերպուած են անճանաչելի ըլլալու աստիճան. բայց այս պակասին դէմ եղական փոխարինութիւն մը եղած է Բաբելոնի, որով անոր երեւոյթը աւելի ճշդօրէն պատմուած է քան անոր ժամանակակից եղող ուրիչ որ և է երեւելի մայրաքաղաքներուն երեւոյթը։ Ոչ Թեփէի, ոչ Մեմփիսի, ոչ Նինուէի և ոչ ալ Շուշանի համար գտնուած է ականատես պատմիչ մը որ անոնց յատակագիծը և պատկերը մեզի աւանդած ըլլայ։ Բայց Բաբելոն բաբեբաղդութիւնը ունեցած է խիստ հետաքրքիր ու կարող ճանապարհորդի մը և պատմաբանի մը դիտողութեան ու հետազօտութեան առարկայ ըլլալու։ Հերոդոտոս, հնութեան անուանի պատմիչը անձամբ գացած տեսած է զԲաբելոն, եթէ ոչ իր բոլոր փառքին մէջ, գէթ իր ամբողջութեամբը, և հոտքը անոր նկարագրութիւնները ու պատմութիւնը հաստատուած ու վաւերացուած է ուրիչ ճամբորդներէ որոնք իրմէ յիսուն տարի վերջ այցելեցին մեծ քաղաքին երբ ան ալ իյնալու վրայ էր։

Երկրագնտիս վրայ եղած ոչ մէկ քաղաք հին ժամանակ մեծութեան կողմէն հաւասարած է Բաբելոնի։ Իր բնական դիրքը մեծապէս նպաստեց սոյն մեծութեան, անոր հաստատման ատեն ու նաեւ ապահովեց անոր մեծութիւնը յետոյ։ Անոր հիմնադիրները օգտուտ քաղեցին այն երրորդական կոչուած երկրաբանական դարու վերաբերող ահագին ապառաժէ մը, որ կ'երկարածգի Սուրիական անապատի երկայն հակուղիդ. մօկարդակէն մինչեւ Միջագետի Ջրատական աւազանը. այս կերպով հիմնադիրները՝ օգտուտ քաղելով աչխարհիս հին դարերու մէջ կատարուած երկրաբանական փոփոխութիւններէն, մէկ կողմէն ունեցան չոր ու հաստատուն ժայռ մը, երկրորդական դարուն վերաբերեալ ժայռը, որուն վրայ կարելի էր որ հանգչէր մեծ և բարգաւաճ քաղաք մը. միւս կողմէն ալ քաղաքին պաչտպանութեան համար, անոր հարաւային կողմին վրայ՝ ունենալով անհուն ճահիճ մը կամ լիճ մը որ այդ ատենները կը տարածուէր կուգար Պարսկական ծոցէն։ Այս գերազանց վայրին վրայ Բաբելոն կը կենար, և ճիչտ անանկ գիծի մը վրայ էր որ Միջերկրականի ծովեզերքուն և Իրանեան լեռան միջեւ կատարուած վաճառականութեան մէջտեղը կը գտնուէր։ Նաեւ ճիչտ այն կէտին վրայ ուր Եփրատ աւելի խորունկնալով, անհուն տարածութենէ մը կը փոխուի կ'ըլլայ նաւարկելի գետ մը, ուր նաեւ խորունկ, ճոխ Ջրատական կաւէն դիւրին էր չինել այն աղիւսները որոնք ամէնէն սկիզբէն նիւթ հայթայթեցին Բաբելոնի վիթխարի չէնքերուն համար։ Բաբելոն չէր նմաներ աչխարհիս այն երկրորդ դասու քաղաքներուն որոնք անկէ ետք ծաղկեցան, և որոնք կը վերաբերէին մարդկային քաղաքակրթութեան երկրորդ աստիճանին։ Այդ կարգի քաղաքները ամրացած եւ ամփոփուած էին իրենց միջնաքաղաքին մէջ, կամ իրենց եօթը բլուրներուն վրայ, ինչպէս Աթէնք և Հռոմ, կամ ինչպէս Երուսաղէմ։ Այս ամենահին քաղաքակրթութեան ծնունդ եղող քաղաքը լայնօրէն կը տարածուէր։ Իրաւ է որ մեր արդի քաղաքակրթութեան մէջ քաղաքներ կան՝ որոնք աւելի ընդարձակ են, քանզի որոշ սահմաններ չունին, և կը տարածուին, առանց օրէնքով, առանց որ և է որոշ գծով մը սահմանափակուած ըլլալու։ Բայց, թէ հին և թէ նոր չկայ քաղաք մը որ երբեք հաւասարած ըլլայ անոր որոշ չրջափակին, որ տնուղան 50 մղոնի տարածութիւն մը իր մէջ պարփակած էր, Նինուէի պէս, միայն թէ աւելի ընդարձակ սահմաններով երկիր մըն էր որ իր մէջ փրկած էր։ Անտառներ, դարաստաններ, պարտէզներ խառնուած տուներուն հետ այնպիսի կերպով մը որ յաւէտ կուտար անոր մեծ քաղաքի մը արուարձանին, կամ թէ բուն քաղաքին երեւոյթը։ Սակայն, ասով հանդերձ քաղաքի մը կանոնաւորութիւնը և կարգաւորութիւնը պահուած էին, փողոցները ուղիղ էին և իրար կը կտրէին ուղիղ անկիւնով մը։ Այս ձեւը Եւրոպայի թէ հին և թէ նոր քաղաքներու մէջ քիչ անգամ գործածուած է, թէպէտ ափական քաղաքներուն գրէթէ ընդհանրական ձեւն է. տուները երեք կամ չորս յարկով էին, և այս հին քաղաքներուն մէջ սովորական բան մը չէր, Տիւրոս միայն բացառութիւն ըլլալով, ու հոտքն ալ Հռոմ. բայց քաղաքին մէջ ամէնէն աչքի զարնող բանը հրապարակային չէնքերու ահագին մեծութիւնն էր, որոնց նմանը ոչ առաջ ու ոչ վերջը տեսնուած չէ։ Այս ահագին չէնքերը աւելի ուշագրաւ կ'ըլլային տեղւոյն տափարակութեան պատճառաւ՝ ուրկէ վեր կը բարձրանային մինչեւ անգամ իրենց փլատակներուն մէջ անոնց հսկայական դէզերը որոնք կարծես կը տիրապետեն միօրինակ դաչտավայրին փառաւորութեան և չքեղութեան և այնպիսի ազդեցութիւն մը կ'ընեն մարդուս վրայ որուն նմանը չկրնար երեւակայուիլ որ և է ուրիչ տեղ մը։

ՇԷՆՔԵՐԸ

Այն որմերը որոցմով այս քաղաքը կը պաչտպանուէր անապատի թափառական ցեղերէն, կարծես երկնաբերձ բլուրներու չարք մըն էին։ Հերոդոտոս, որ հիացմամբ անոնց վրայ նայեցաւ, մինչ անոնք տակաւին իրենց բոլոր փառքին մէջ էին, կ'ըսէ թէ 300 ոտնաչափ բարձրութիւն ունէին. որոնց վրայ կար ընդարձակ դարատափ մը՝ այնքան լայն՝ որ քառաձի կառքերու համար կարելի էր դառնալ անոր վրայ։

Մարաստանի իչխանուհիի մը՝ յիչեցնել տալու համար իր բնիկ երկրին լեռները, կախաղանաւոր պարտէզներ չինուած էին որոնք իրարու վրայ յաջորդաբար կը բարձրանային ու կը հասնէին մինչեւ եօթանասուն ոտնաչափ բարձրութեան։ Պարտէզներուն մէջ տնկուած էին ահագին անտառի ծառեր՝ քով քովի ծաղկալից թուփերու հետ։

Բայց վերջապէս չէնքերուն ամէնէն հիանալին այն տաճարն էր որ կը կոչուէր Բէլի Տաճարը։ Եզական չէնք մըն էր այս. տեսնողները կրնային մտածել թէ արդեօք այն աչտարա՞կն է այս որուն գագաթը մինչեւ երկինք պիտի հասնէր, և որուն չինութիւնը Աստուած արգիլեց լեզուներու խառնակութեամբ։ Բոլոր քաղաքին կեդրոնական վայրն էր, ու ինքն էր որ կուտար ամբողջ քաղաքին անունը, քանզի Բապ-Բէլ՝ ըսել է Բէլ աստուածին տունը՝ ուրկէ եկած է Բաբել կամ Բաբելոն անունը, որ Եբրայեցերէնի մէջ ալ կը նչանակէ խառնաչփոթութիւն։ Այս տաճարը կը բարձրանար Եգիպտոսի մեծ բուրգին պէս, աստիճան աստիճանի վրայ ու կը կարծուէր թէ կը հասնէր 600 ոտնաչափ բարձրութեան, երկու հարիւր կանգուն քառակուսի հիմի մը վրայ։ Աչխարհիս վրայ ուրիչ որ և է երկրպագութեան նուիրուած չինուածք, ոչ եգիպտական Թէփէի Քարնաքը, ոչ ալ Հռոմի Ս. Պետրոսի եկեղեցին հասած չեն երբեք այս նախնական սրբարանի մեծափառութեան աստիճանին։ Երբոր այս չէնքին ամէնէն վերի կատարին վրայ գտնուած արծաթ դարբիրէն նայուէր այն ամբողջ ղանգուածին վրայ որ մղոններով կը տարածուէր ու խառնուրդ մըն էր զանազան բնակարաններու, տեսութեան առջեւ կը պարզուէր տեսարան մը որ եզակնակիցը հրապուրիչ էր իր գոյներու զանազանութեամբ ու ճոխութեամբ։ Այդ տեսարանին քիչ մը կը մօտենայ Մոսքուայի տեսարանը երբ մարդ դիտէ Քրէմլինէն այն կապոյտ, կանաչ ու ոսկեզօծ գմբէթները ու աչտարակները, որոնք վեր կը բարձրանան այն պարտէզներուն մէջէն որոնք յատուկ են եւրոպեան մայրաքաղաքներու այդ ամէնէն Արեւելեանին։ Բայց ոչ Մոսքուայի, ոչ ալ ուրիչ որ և է քաղաքի տեսարան կրնայ երբեք գաղափար մը տալ Բաբելոնի այն անհուն դաչտավայրին ներկայացուցած զանազանութեանց որոնք կը պարզուէին տեսութեան առջեւ որ և է բարձր տեղէ մը դիտուած ատեն։ Այդ տեսակ տեղէ մը դիտուած այսպիսի տեսարանի մը առջեւ էր որ Նաբուգոդոնոսորի գոչել տուաւ հիացական յափչտակութեամբ մը. «Ո՞չ այս այն մեծ Բաբելոնն է զոր ես չինեցի»։

Քաղաքին ամէնէն առաջին օրերէն սկսեալ անոր ճարտարապետութեան նիւթերը եղած են տեսակ մը թրծած աղիւս քաղաքի դաչտավայրին հողէն չինուած և կուպր՝ զոր կը ստանային Հիթի մէջ գտնուած կուպրի աղբիւրներէ և որով աղիւսները իրարու հետ կը փակցնէին։ Բայց զարմանալի է որ աղիւսի և կուպրի պէս ոչ գեղեցիկ նիւթերէ կ'արտադրէին մետաղի կամ յախճապակիի նման փայլուն ու այլազան արդիւնքներ. վերեւ յիչուած տաճարին այլ և այլ աստիճանները ամէնքն ալ տարբեր գոյներով չինուած էին։ Սեւ, նարնջագոյն, կարմիր, ոսկեգոյն, մութ դեղին, փայլուն կապոյտ և արծաթագոյն աստիճաններ կամ աչտարակներ վրայէ վրայ բարձրացած մինչեւ հազար չորս հարիւր քառասուն մէթր՝ անչուչտ վերջին աստիճան գեղեցիկ ու փառաւոր երեւոյթ մը կուտային աչխարհի այս հնագոյն և ամէնէն բարձր սրբավայրին։

Տուներուն գոյնը չատ անգամ ճերմակ կամ դեղին թուխ կ'ըլլար, երբոր աղիւսին բնական գոյնը պահուէր, և այդ գոյնով տուները զարմանալի հակապատկեր մը կը կազմէին ծիրանի գօտիի մը բոլոր գոյներուն հետ, որով տուները կը ներկուէին չինողներուն ճաչակին համեմատ։ Տուներուն հետ մէկտեղ խառն կ'երեւէին տեսակ տեսակ հսկայական արմաւեններով լեցուած պարտէզներ, ամենաճոխ պուրակներ ջրանցքներուն արծաթ եզերքներուն վրայ. գարնան սկիզբը իր տեսք կուգային նաեւ չողչողուն ծաղիկներու այն գորգերը որոնցմով կը ծածկուէր որմերէն դուրս գտնուող ընդարձակ, անեզր դաչտավայրը, կամ ալեծածան ցորենի ծովը՝ թէ՛ քաղաքին ներսի կողմը և թէ դուրսի կողմը՝ որ դուրս կը պոռթկար բեղմնաւոր հողէ մը այնպիսի ճոխ արտադրութեամբ մը որ մեծ Ցոյն պատմիչը չհամարձակիր անոր չափը տալու։

Ու երբ ամառուան այս հրապոյր օրերուն մէջ ինքզինքնիս կը փոխադրենք Բաբելոնի արծաթ գետակներուն եզերքն վրայ, անոր ուռենացեալ պուրակներուն մէջ, երբ կ'երեւակայենք անոր մինչեւ երկինք բարձրացող այն հսկայ տաճարը որ երկրէն մինչեւ երկինք տարածուած ծիրանի գօտիի մը պէս էր գոյներու իր բոլոր ճոխութեամբ և զանազանութեամբ, երբ աչքերնուս առջեւ կը բերենք անոր չքեղ պարտէզները, որոնք իրարու վրայ կեցած լեռներու պէս կը բարձրանային Բաբելոնի յստակ երկինքին ներքեւ, մինչ վիթխարի ծառերը մեղմիկ կը ծածանէին ամառուան զեփիւռէն, երբ կը մտածենք անհուն քաղաքին վրայ, իր գոյնզգոյն եռայարկ կամ քառայարկ տուներով՝ ամէնքն ալ չրջապատուած չքեղ և ընդարձակ պարտէզներով, երբ մարդ երեւակայէ այս ամէնը և քաղաքը վերըստին չինէ ու կանգնէ իր մտքին մէջ, բնական է որ հարցնէ թէ ո՞ւր է հիմա մեծ քաղաքը, Բաբելոն, և ինչ եղած է, — և դարերու մէջէն կուգայ մեղմիկ ձայն մը՝ կրկին և կրկին արձագանգելով, թէ ան ոչ ևս է։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երբոր արտաքին բոլոր փառքէն ու մեծութենէն անցնինք Բաբելոնի ներքին կեանքին, կը տեսնենք թէ այդ մասին ալ բոլոր ուրիչ քաղաքներէն չատ բարձր կը կենար ան։ Քաղաք մը որ գրեթէ բոլոր աչխարհի կը տիրապետէր, իր մէջ կը բովանդակէր անչուչտ գրեթէ ամբողջ աչխարհը, որովհետեւ Հրեայք գերութեան տարուեցան հոն։ Հին Կտակարանի մարգարէական գրուածոց մէջ պատահաբար նկարագրութիւններ կան արձանագրուած, որոնք գաղափար մը կրնան տալ մեզի քաղաքին ընկերութեան և ներքին կեանքի ճոխութեան նկատմամբ։ Հրեայք իրենց Երուսաղէմը ու Սամարիան տեսած էին միայն, որոնց ագնուականութիւնը, տօնախմբութիւնները և փառաւորութիւնը պզտիկ բաներ էին անչուչտ այս աչխարհի պէս քաղաքին պարզած փառաւորութեանց ու մեծութեան քով։ Ասիոյ մէջ ոչ մէկ տեղ, մինչեւ անգամ Եգիպտոսի մէջ ալ կարելի չէր տեսնել այն չքեղ թափօրները որոնք կ'անցնէին անոր փողոցներէն։ Եզեկիէլ, Երեմիա և Դանիէլ մարգարէները պերճ լեզուով կը խօսին անոր քառաձի կառքերուն վրայ, իրենց հոն տեսած կառքերուն գնացքը մրրիկներու կը նմանցնեն, որով կրնանք դատել անոնց թուային չատութիւնը և անոնց արագընթացութիւնը։ Բաբելոնի լայն ու մեծափառ փողոցները կը դղրդէին բազմաթիւ կառքերու որոտալից գնացքովը. կը խօսին նաեւ ձիերու վրայ ու կ'ըսեն թէ արծիւէն աւելի արընթաց էին։ Կը նկարագրեն ձիաւորները, բազմութիւնը, նիզակները ու փողփողուն սաղաւարտները, որոնք ամէնքն ալ Բաբելոնի ներքին փառքը ու ճոխութիւնը աւելցնելու հանգամանք մը ունէին։ Աչխարհիս մէջ ոչ մէկ տեղ կրնար երեւակայուիլ այն երկար չարքը ազնուականութեան և իչխաններու, որ երկարաձիգ թափօրով մը կ'անցնէր դիտողին առջեւէն, երբ Նաբուգոդոնոսոր իր նոր չինած ոսկէ արձանին բացման հանդէսը կը կատարէր մեծ Բաբելոնի մէջ։ Ի՜նչ տարապայման կերպով չողչողուն եղած ըլլալու է այն հանդէսը ուր կը ներկայանային Սատրափները, օրէնսդէտները, գանձապետները, դատաւորները, խորհրդականները և բոլոր մեծամեծները։ Եւ անոնք ամէնքն ալ արեւելեան չքեղութեամբ ու ճոխութեամբ հագուած։ Անոնց ծիրանեգոյն, չքեղ համազգեստները ներկուած գոյնզգոյն խոյրերով՝ զորս Եզեկիէլ կը նկարագրէ, ինչպէս նաեւ անոր գեղեցիկ զրահները, ասպարները, վահանները, լանջապանակները և սաղաւարտները անչուչտ անզուգական փառքով մը կը չողային Բաբելոնի վճիտ երկինքի արեւուն ճառագայթներուն ներքեւ։

Բայց Բաբելոն իր հսկայական բերդերով, իր մեծահռչակ ու երկնաբերձ տաճարով և իր չողչողուն ընկերութեամբ չէր միայն որ կրնար պարծիլ բոլոր աչխարհի առջեւ։ Գիտութեան կողմէ ալ նոյնքան մեծ էր՝ որքան նիւթական զօրութեամբ։ Գիտութիւնը այն ատեն իր արդի ընդարձակ յառաջդիմութիւնը ու հաստատուն հիմերը ունեցած չէր դեռ, բայց իր սահմանափակ ու անձուկ պայմաններուն մէջ ալ հաւատարմապէս մչակուած ու զարգացուցուած էր հին ու մեծ քաղաքին բոլոր նիւթական փառքին մէջ։ Ուրիչ տեղ մը չկար աչխարհի մէջ ուր գիտութիւնը և արուեստը այնքան բարձրացուած ըլլային որքան բարձրացուցած էին մոգերը և իմաստուն Քաղդէացիները, որոնցմէ կը սպասուէր որ բանային բնութեան գաղտնիքները, որոնք, և որոնք էին որ իրօք այդ տափարակ և լայնարձակ դաչտավայրերուն վրայ, ուր որ ամէն աչքի չարունակ տեսանելի է ամբողջ երկնային կիսագունդը, և ուր յստակ ու թափանցիկ մթնոլորտը ամէն գիչեր ցոյց կուտայ անազարտ պայծառութեան անհամար լուսաւորներով չողացող երկինքը. առաջին անգամ դրին հիմունքը տիեզերագիտութեան, որ այն ատեն խառնուած էր աստղահմայութեան հայեցողութիւններով. քանզի այդ հին գիտունները լուսաւորներուն երեւումները ու չարժումները կը կապակցէին մարդկային ճակատագիրներու հետ, մինչդեռ այժմ մենք այդ երկինքի հեռակայ և լուսավառ մարմինները կը նկատենք մերինէն բոլորովին տարբեր կեանքի բնակավայրեր։ Քաղդէացիք էին նաեւ որ կը ներկայացնէին մտքի ամենաբարձր թռիչներ փիլիսոփայութեան մէջ։

Անոնք չատ աւելի յառաջացած էին Յունաց փիլիսոփայութենէն, որ տակաւին ծնած չէր այդ ատեն, և չատ աւելի յառաջացած էին եգիպտական հին փիլիսոփայութենէն։ Իրենց վեհաչուք տաճարներուն պէս, որոնք միանգամայն համալսարաններ ու դիտարաններ էին և այն ատենուան ծանօթ աչխարհի բոլոր չինուածքներէն վեր կը բարձրանային, իրենք ալ գիտութեան ու փիլիսոփայութեան մէջ ամէն ուրիչներէ վեր կը բարձրանային։ Ասոնցմէ էին, Քաղդէացի այս տիեզերագէտներէն՝ որ երեւցան Բեթլեհեմի օրրանին քով իբր ներկայացուցիչք գիտութեան՝ և հին գիտութիւնը անոնց միջոցով էր որ իր մեծարանքը տուաւ Աստուածային Յայտնութեան և մարդկութեան մեծ Ազատարարին։

Եւ սակայն, Բաբելացիք նաեւ երաժիշտ էին։ Իրենց բոլոր ճոխութեան մէջ, մոռցած չէին այդ հաճոյքի և զուարճութեան աննման միջոցը, երաժշտութիւնը, ու յայտնի է թէ հոն գացող Իսրայէլացի գերիներուն յիշողութեան վրայ դրոշմուած էին անոր պերճութեան ու փառքի զուարթ տեսարանները նուագածութեան չարունակական չաչիւններով, որոնք կրկին ու կրկին կը հնչէին այն երաժշտական գործիներէն զորս Բաբելացիք չատ կը սիրէին։ Բոլընսըն հնախօսը, իր հնաբանական գիրքին մէջ յատկապէս կը խօսի երաժշտութեան համար Բաբելոնացւոց մասնաւոր սիրոյն վրայ. եւ Դանիէլի Գ. գլխուն մէջ կը կարդանք երաժշտական գործիքներու այն բոլոր չարքը, որ խառնուրդ մըն է Ասիական և Յունական գործիներու, և որոնք ամէնքը գործածուեցան Նաբուգոդոնոսորի ոսկի արձանին բացման չքեղ հանդէսին։

Ահա այս էր Բաբելոն իր ընդհանուր գիծերով։ Անհուն աչխարհ մը զօրութեան, փառքի, գիտութեան, արուեստի և վաճառականութեան։ Նաբուգոդոնոսոր փառաւորեց ու մեծցուց քաղաքը Յունաստանէն մինչեւ Հնդկաստան։ Մինչեւ այսօր հնախոյզները Բաբելոնի աւերակներուն մէջ կը գտնեն հին չէնքերու այն աղիւսները որոնց վրայ դրոշմուած է Ն. իր անուան սկզբնատառը, սակայն այս բոլոր փառաւորութենէն, զօրութենէն ու մեծութենէն բան մը մնացած չէ այժմ։

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻՋԵԱՆ

[Բիւրակն]

Տէր և Տնօրէն
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Յ. ԳԱՅԵՍԵՐԵԱՆ